

Značaj socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih ustanova

Čarija, Tončica

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:240133>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Značaj socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih ustanova

Tončica Čarija

Zagreb, rujan, 2018.

Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Značaj socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih ustanova

Studentica: Tončica Čarija

Mentorica: Doc.dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Zagreb, rujan, 2018.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Značaj socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih domova“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Tončica Čarija

Zagreb, rujan, 2018.

SAŽETAK

Naslov rada: Značaj socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih domova

Studentica: Tončica Čarija

Mentorica: Doc.dr.sc. Gabrijele Ratkajec Gašević

Program/modul: Socijalna pedagogija/djeca i mladi

Kvalitetna socijalna mreža potrebna je tijekom cijelog života, a posebno je važna za psihosocijalni razvoj mladih. Kvantiteta socijalne podrške manje je važna od kvalitete, a struktura socijalne podrške utječe na funkcioniranje mladih. Socijalna podrška često se promatra kao posrednik između životnih promjena i prilagodbe, a značajna je za razvoj samopoštovanja te mogući zaštitni faktor. Posebno je važna za mlade koji se nalaze u odgojnim ustanovama. Također, učestali su nedopušteni odlasci, a koji se povezuju sa socijalnom mrežom koju osoba ima. Upravo zbog navedene važnosti koju mladi pridaju svojoj socijalnoj mreži te nedostatka istraživanja na ovom području, cilj ovog diplomskog rada usmjeren je na analizu važnosti socijalne mreže mladih kao jednog od mogućih faktora koji povećavaju ili smanjuju mogućnost bjegova korisnika iz odgojnih domova.

Kvalitativnim istraživačkim pristupom istražio se značaj socijalne mreže adolescenata kod pojavnosti bježanja iz odgojnih ustanova. Istraživanje se temeljilo na 15 polustrukturiranih intervjua u kojima su sudjelovali mladi u dobi od 14 do 18 godine života koji su barem jednom proboravili tijekom noći ili dulji vremenski period izvan odgojne ustanove bez dopuštenja odgajatelja u posljednjih godinu dana. Primijenjena je tematska analiza okvira te su unaprijed definirane četiri teme (*Obilježja bijega*, *Socijalna mreža korisnika unutar ustanove*, *Socijalna mreža korisnika izvan ustanove* te *Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega*). Iz provedene analize proizašlo je 17 kategorija koje mogu pomoći u rasvjetljavanju važnosti socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih ustanova.

Rezultati istraživanja pokazali su kako je bježanje iz odgojnih ustanova društveni događaj, kako korisnici rijetko bježe sami te su uvijek su u društvu vršnjaka s kojima ponekad sudjeluju u nezakonitim radnjama. Odluci za bijeg doprinosi generalno nezadovoljstvo odnosima u domu, nedostatak aktivnosti i oskudnost socijalne mreže vršnjaka unutar ustanove te žudnja za obiteljskim domom. Unutar ustanove ostvaruju prisan odnos s barem jednim odgajateljem, navode pozitivne socijalne veze s osobljem dok su odnose s drugim korisnicima ustanove okarakterizirali formalnim. Za vrijeme bijega korisnici se javljaju obitelji i prijateljima izvan ustanove koji im osiguravaju egzistencijalne potrebe

Ključne riječi: socijalna mreža vršnjaka, bjegovi mladih, odgojne ustanove, rizični i zaštitni čimbenici

SUMMARY

The importance of adolescents' social network during running away from residential institutions

A quality social network is needed during the entire life, but it is especially important for the psychosocial development of youth. The quantity of a social network is less important than the quality, and the structure of social support influences on the psycho-social functioning. Social support is often viewed as a mediator between lifestyle changes and social adjustment, and it is significant for the development of self-esteem, as well as a possible protective factor. It is particularly important for the youth in residential institutions. Also, run-aways are frequent, which are associated with the social network that a person has. Because of the aforementioned importance the youth attachment to their social network and the lack of research in this area, the goal of this thesis is directed towards the analysis of the importance of social networks of the youth as one of the possible factors which increase or decrease the possibility of run-aways of foster youth from residential institutions.

With qualitative research approach the significance of the social network of adolescents in incidences of run-aways from residential institutions was investigated. The research was founded on fifteen semi-structured interviews which involved youth between fourteen and eighteen, who have at least once, within the last year, stayed during the night or a longer time span outside the residential institution without the approval of a caregiver.

Thematic analysis was applied and four themes were defined in advance (*Characteristics of run-aways, Social network of youth within the residential institution, Social network of youth outside the residential institution, and Social network of youth during the run-away*). The analysis resulted with seventeen categories which can help in clarifying the importance of social networks of adolescents in running away from residential institutions.

The results of the research have shown how the run-aways from residential institutions are a social event, how youths rarely run-away alone/by themselves, but are always in the company of age mates with whom they sometimes participate in illegal activities. The decision to run-away is aided by general dissatisfaction with the relationships in the home/institution, the lack of activities and the scantiness of social networks of age mates within the institution, as well as the desire for a family home. Within the institution they achieve a close relationship with at least one caregiver, they talk about positive relationships with the staff, while characterising the relationships with other beneficiaries of the institution as formal. During run-away foster youths contact family and friends outside the institution, who provide the satisfaction of their existential needs.

Keywords: social network of peers, run-away youth, residential institutions, risk and protective factors

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	ADOLESCENCIJA	3
3.	SOCIJALNA MREŽA ADOLESCENATA	5
3.1.	Obitelj.....	5
3.2.	Vršnjaci	7
4.	PROBLEMI U PONAŠANJU.....	10
4.1.	Bjegovi mladih kao simptom problema u ponašanju	11
5.	INSTITUCIONALNA SKRB	13
5.1.	Bjegovi iz skrbi	15
5.2.	Socijalna mreža adolescenata u izvanobiteljskoj skrbi za vrijeme bjegova- pregled istraživanja ...	19
6.	METODOLOGIJA	22
6.1.	Cilj rada i problemska pitanja	22
6.2.	Provedba istraživanja	24
6.3.	Obrada podataka.....	26
6.4.	Sudionici	27
7.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	29
7.1.	Obilježja bijega	29
7.2.	Socijalna mreža korisnika unutar ustanove	33
7.3.	Socijalna mreža korisnika izvan ustanove.....	37
7.4.	Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega	39
8.	RASPRAVA.....	44
9.	ZAKLJUČAK.....	50
10.	POPIS LITERATURE.....	53
11.	PRILOZI.....	58

1. UVOD

Socijalna mreža mladih uključuje interakcije između pojedinaca kao i interakciju pojedinih skupina u društvu. Odnosi se na primarne obitelji i prijateljstva te uključuje i sekundarne ili institucionalne mreže formalnih organizacija kao što su odgojno-obrazovne ustanove (McMahon i Curtin, 2012).

Prijateljski odnosi, odnosi u obitelji, ali i odnosi s odgajateljima pokazali su se čest razlog bježanja korisnika Centra za pružanje usluga u zajednici Split, gdje sam na trotjednoj praksi bila svjedokom čestih bjegova korisnika iz ustanove. Upravo su me ti događaji naveli na dodatna promišljanja o značenju socijalne mreže za bijeg iz ustanove.

U dogovoru i uz pomoć mentorice, doc.dr.sc. Gabrijele Ratkajec Gašević, odlučila sam provesti istraživanje usmjereno na socijalnu mrežu korisnika tijekom bjegova iz odgojne ustanove. Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović (2017) predstavljaju rezultate inozemnih istraživanja čijim se pregledom dolazi do spoznaje o glavnim motivima bjegova mladih iz odgojnih ustanova. Navedeni razlozi su: neprilagođenost na nove uvjete života u početku resocijalizacije, potreba za kontaktom s obitelji, djevojkom, mladićem ili prijateljima, slaba identifikacija s odgojnom grupom i slično. Međutim, unatoč postojanju zanimanja za provedbu inozemnih istraživanja koja su se bavila analizom ove problematike, vidljiv je nedostatak domaćih istraživanja na ovu temu.

Koristila sam podatke prethodno navedenog istraživanja kako bi mi pomogli u istraživanju obilježja socijalne mreže korisnika i njihovih bjegova. Time mi je ukazana izvrsna prilika da se kroz diplomski rad bolje s problematikom ove pojave kao i da steknem dodatna znanja koja će mi zasigurno pomoći u mom budućem profesionalnom radu.

Rad donosi pregled ključnih pojmova za razumijevanje problematike rada: od obilježja adolescencije kao specifičnog razvojnog razdoblja mladih koji se nalaze u fokusu ovoga rada do opisivanja primarne socijalne mreže adolescenata koju čine obitelj i vršnjaci te definiranja pojma problema u ponašanju gdje se bijeg navodi kao jedan od simptoma rizičnog ponašanja. Na kraju uvodnog dijela reći će se nešto o karakteristikama bjegova mladih iz skrbi, njihovoj socijalnoj mreži u institucionalnom smještaju te će se zaključiti s pregledom jednog domaćeg i nekoliko inozemnih istraživanja na temu socijalne mreže mladih koji bježe iz odgojnih ustanova. Zatim će se u samoj srži rada prikazati istraživanje koje je provedeno s mladima u odgojnim ustanovama, a koje je poslužilo za moje istraživanje važnosti socijalne mreže kod

bjegova mladih iz odgojnih ustanova. Taj dio se sastoji od predstavljanja metodologije i rezultata istraživanja, nakon čega slijedi rasprava te donošenje zaključka.

2. ADOLESCENCIJA

Jedan od najvećih izazova na koji mladi moraju odgovoriti u adolescentskom razdoblju jest izgradnja vlastitog identiteta. Sam tijek formiranja identiteta može biti različit: jednostavan ili složen, kratak ili dugotrajan, uspješan ili neuspješan. On ovisi o mnogo individualnih i društvenih čimbenika. Današnje postmoderno društvo velikih znanstvenih, tehničkih i tehnoloških dostignuća pruža široke mogućnosti za osobni rast i razvoj. Međutim, upravo ta široka lepeza mogućnosti odabira može zbuniti, i u većini slučajeva zbunjuje adolescente, jer unatoč svojoj visokoj razvijenosti današnje društvo ne pokazuje mnogo suglasnosti kada je riječ o primjerenim vrijednostima, stilovima i načinima života (Đuranović, 2014).

Ovo razdoblje je kritična faza odrastanja, faza tranzicije u kojoj se mladi ljudi nalaze na pragu životnih promjena koje ih uvode u svijet odraslih. To je vrijeme formiranja osobnosti, u kojem mladi teže samostalnosti, neovisnosti i samoostvarenju. Suočeni s mnogim razvojnim promjenama: biološkim, kognitivnim, emocionalnim i socijalnim, s kojima se teško nose, adolescenti često ulaze u rizična ponašanja i time, na određeni način, traže rješenja za probleme koje proživljavaju tijekom ove stresne životne dobi. Za ovu razvojnu fazu karakteristično je traganje za emocionalnom i socijalnom potporom izvan obiteljskih okvira. Jedna od dramatičnijih socijalnih promjena u adolescenata je proces psihološkog odvajanja od roditelja, odnosno oslobađanje ovisnosti o roditeljima uz istodoban pokušaj održavanja veze s njima. Kako nisu razvili svoj identitet, adolescenti imaju snažnu potrebu pripadati i uklopiti se u skupinu vršnjaka sličnih interesa, a problem nastaje ako su to osobe sklone marginalnom ponašanju (Meščić- Blažević, 2007).

Wolff i Crockett (2011, prema Đuranović, 2014) adolescenciju slikovito opisuju kao životnu pozornicu na kojoj je vrlo vjerojatno da će pojedinci učestalije sudjelovati u rizičnim aktivnostima nego u nekim drugim fazama svog života. To je potencijalno opasno i ima dugoročne posljedice.

Adolescencija je, dakle, vrijeme velikog rizika kada dio mladih ulazi u problematična ponašanja koja im ograničavaju izbor i sužavaju mogućnosti u kasnijem životu. Rizično ponašanje katkad se smatra normalnim i prolaznim dijelom odrastanja jer na taj način mladi ispituju granice dopuštenog. Ipak, postoji opravdana zabrinutost da adolescenti ulaskom u rizična ponašanja narušavaju svoj daljnji psihosocijalni razvoj (Meščić- Blažević, 2007).

Zbog intenzivnih promjena u tjelesnom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom aspektu funkcioniranja, razdoblje adolescencije ističe se kao vrijeme posebnog rizika za pojavu poteškoća u psihosocijalnoj prilagodbi. Premda mnogi mladi prolaze kroz period adolescencije s malo teškoća, neki se ipak susreću sa značajnim problemima koji mogu nepovoljno utjecati na njihov daljnji psihosocijalni razvoj (Macuka, 2016).

Nadalje, kao što je navedeno (Meščić- Blažević, 2007), tijekom adolescencije manifestira se širok spektar različitih oblika poremećaja u ponašanju, a škola je prvo mjesto na kojem se takva ponašanja uočavaju. Među promatranim oblicima neprihvatljivog ponašanja učenika srednjih škola po svojoj učestalosti ističu se:

- izbjegavanje nastave i zanemarivanje školskih obveza (učestalo neopravdano izostajanje s nastave – markiranje, slab školski uspjeh, ometanje nastave i sl.)
- agresivno ponašanje manifestirano sljedećim oblicima: psovanje, vrijeđanje drugih osoba, namjerno uništavanje imovine, sudjelovanje u tučnjavama i nasilju prema drugima, sudjelovanje u krađama i sl.
- konzumiranje različitih lakših sredstava ovisnosti, ali i težih droga
- rizična seksualna ponašanja (prerana seksualna aktivnost, učestalo mijenjanje partnera uz nepotpuno znanje o reproduktivnom zdravlju dovode do maloljetničkih trudnoća i širenja spolno prenosivih bolesti)

Razumljivo je da će mladi za vrijeme adolescencije, u procesu razvijanja i ostvarenja svoje socijalne mreže, svakako doći u doticaj s vršnjacima koji manifestiraju rizične oblike socijalnog ponašanja. Devijantne vršnjačke skupine nije moguće izbjeći, ali je važno da ne usvoje vrijednosti, stavove i ponašanja takvih grupa kako se ne bi narušilo njihov daljnji, zdravi, psihosocijalni razvoj.

3. SOCIJALNA MREŽA ADOLESCENATA

Međuljudski odnosi i njihova kvaliteta predmet su interesa suvremene znanosti. Suvremen način života, koji je sve više obilježen međuzavisnim utjecajima, određen je kvalitetom tih odnosa. Potrebe suvremenoga čovjeka sve su više obilježene višim socijalnim i emocionalnim potrebama, a sve manje fiziološkim. Ljudi su socijalna bića koja imaju potrebu ostvariti odnose s drugim ljudima, provoditi vrijeme s njima i biti bliski s njima. Klarin (2004) kaže kako određenje čovjeka kao društvenoga bića proizlazi iz činjenice da najveći broj potreba možemo zadovoljiti isključivo suživotom s drugim ljudima. Socijalni svijet koji okružuje pojedinca pruža mogućnost zadovoljenja fizioloških, socijalnih i emocionalnih potreba. Rastom i razvojem javljaju se potrebe čije zadovoljenje ovisi o interakciji s različitim socijalizacijskim čimbenicima. Da bi se mlad čovjek uklopio u sredinu, afirmirao i društveno i materijalno, nužno je uspješno suočavanje s brojnim socijalnim situacijama koje su obojene, s jedne strane, pomaganjem, suradnjom, ali, i rivalstvom, nadmetanjem i onemogućavanjem.

Sukladno prethodno navedenom, s obzirom na važnost ostvarenja međuljudskih odnosa, u nastavku će biti prikazane dvije socijalne mreže korisnika koje imaju najznačajniju ulogu u njihovim životima.

3.1. Obitelj

S pedagoškog gledišta, obitelj je primarni formativni činitelj i temeljna odgojno socijalna zajednica te Previšić (2003, prema Bulić, 2015) navodi kako cjelovita obitelj i njezini emocionalno i socijalno bliski odnosi pomažu prirodnom razvoju i osjećaju dječjeg zadovoljstva, samopouzdanja i povjerenja prema okolini. Mreža socijalnih odnosa koja se razvija u obitelji i oko nje važan je činitelj održanja i razvoja, kako svakog člana obitelji tako i obitelji u cjelini (Žganec, 1995).

Obiteljski život i obiteljske zajednice drastično su se promijenile. Klasične definicije obitelji koje uzimaju brak i krvno srodstvo kao njezina bitna određenja više ne pokrivaju sve tipove obitelji. Maleš (2012) kaže kako se u modernome društvu osim obitelji koju čine biološki otac i majka i njihovo dijete/ djeca sve češće pojavljuju posvojiteljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, rekonstruirane obitelji, tj. novi brak nakon razvoda, jednoroditeljske obitelji (kao posljedica razvoda braka, smrti, izvanbračne zajednice, vlastite odluke da se ima dijete, ali ne i partner), udomiteljske obitelji, višegeneracijske

obitelji, slobodne izvanbračne obitelji, samačka kućanstva, istospolne i surogat obitelji, obitelji u kojima jedan roditelj zbog prirode posla duže vrijeme boravi izvan mjesta stanovanja (pomorci i sl.). S obzirom na navedeno, moguće je da obiteljska struktura utječe na razvoj i dinamiku socijalne mreže adolescenta u smislu da djeca koja dolaze iz obitelji narušene strukture imaju tendenciju razvijati socijalnu mrežu u smjeru orijentiranosti na svoje vršnjake u kojima pronalaze veću potporu i razumijevanje no ipak je potrebno imati na umu da je to ipak individualna karakteristika koja nužno ne uvjetuje razvoj problema u ponašanju.

Živić (2013, prema Maleš, 2012) je istraživao obiteljsku strukturu stanovništva Hrvatske te promjene u njezinom razvoju. Navodi kako se još uvijek približno 90 posto djece rađa u braku te je uočljivo da naša zemlja polako prati trendove razvijenih zemalja svijeta. U obiteljskoj slici stanovništva Hrvatske najvećim dijelom su bračni parovi s djecom (57,9%), potom slijede jednoroditeljske obitelji koje čine majke s djecom (12,5%) i očevi s djecom (2,6%).

Međutim, s obzirom da su u fokusu diplomskog rada mladi s problemima u ponašanju dat će se osvrtno na obiteljske prilike maloljetnih delinkvenata koje se najčešće izučavaju kao etiološki čimbenik razvoja neprihvatljivog, antisocijalnog odnosno delinkventnog ponašanja djece i maloljetnika (Kratcoski i Kratcoski, 1990, prema Ricijaš, Todorović i Singer, 2006).

Može se uočiti tendencija k težem ostvarenju zdravih odnosa u slučaju kada maloljetnik ne živi u cjelovitoj obitelji. Prema rezultatima više istraživanja djeca koja žive s jednim roditeljem manifestiraju više problema u ponašanju, uključujući i agresivno ponašanje (Raphael i sur., Haapasalo i Tremblay, 1994, prema Mejovšek, 1996). U obitelji s jednim roditeljem socioekonomski je status niži, a djeca su učestalije izložena oštrim odgojnim postupcima i situacijama stresa. Život djeteta bez majke, posebno u prvim godinama života, povećava vjerojatnost problema u ponašanju (Shaw i Bell, 1993, prema Mejovšek, 1997).

Česti su slučajevi u kojima se samohrani roditelji nakon razvoda u potpunosti posvete samo djeci nastojeći im istovremeno biti i mama i tata, pri čemu u drugi plan stavljaju vlastite potrebe, popuštaju djeci u svim njihovim zahtjevima, često sasvim nerealnim, a sve u želji da im nadoknade nedostatak drugog roditelja i toleriraju brojna neprihvatljiva ponašanja koja se u kasnijoj dobi mlade osobe može manifestirati u složenija problematična ponašanja (<http://centar-sirius.hr/-/suvremena-obitelj-i-odgoj-djece/>).

Također, smatram potrebnim navesti kako negativna obiteljska atmosfera, odgojni stil i ponašanje roditelja prema vlastitoj djeci mogu biti jedan od ključnih čimbenika za razvoj problema u ponašanju kod adolescenata.

Istraživanja usmjerena na značaj obitelji za razvoj mladih nastojala su objasniti na koji način odgoj i atmosfera unutar obitelji pridonosi problemima u ponašanju kod adolescenata. Baehler i Gerard (2002, prema Ferić, 2008) došli su do rezultata kako su bračni konflikti pozitivno povezani s neprilagođenošću djece i grubom disciplinom. Također se pokazalo da su bračni konflikti povezani s manjom uključenošću roditelja u odgoj djece. Gruba disciplina i prisilni načini odgoja pokazali su se rizičnim i u istraživanju Aquilino-a i Supple-a (2001, prema Ferić, 2008) koji su došli do podataka da je prisila kao način odgoja povezana s neprijateljskim ponašanjem u ranoj odrasloj dobi te da su adolescenti koji su imali stroge roditelje češće koristili droge i alkohol. Slično govore Peiser i Heaven (1996, prema Ferić 2008) te ističu kako su rigidni oblici discipline (u kojem se puno kažnjava) povezani s većom stopom delinkvencije.

Nadalje, pokušao se dati odgovor na pitanje o ulozi roditeljskog ponašanja u objašnjenju problema u ponašanju kod adolescenata s obzirom na spol. Istraživanjem koje su proveli Klarin i Đerđa (2014), utvrđeno je da u odnosu na eksternalizirane probleme postoje visoke korelacije s određenim obrascima roditeljskog ponašanja kod oba spola. Djevojčice čiji roditelji prema njima ne pokazuju pozitivne emocije i privrženost, koje koriste psihološku kontrolu i čiji očevi ne pokazuju prihvaćanje i ljubav češće manifestiraju agresivno i delinkventno ponašanje. Kod dječaka značajne su se pokazale varijable koje se odnose na negativan roditeljski stil poput odbacivanja i kontrole. Drugim riječima, dječaci čiji očevi u odnosu s njima ne manifestiraju pozitivne emocije i privrženost i čiji očevi i majke pokazuju psihološku kontrolu koristeći se kritikama, prijetnjama, omalovažavanjima češće manifestiraju eksternalizirane poremećaje u ponašanju. U kontekstu eksternaliziranih problema i ovaj put se izdvojila kao značajni prediktor roditeljska psihološka kontrola. Za dječake je značajna psihološka kontrola oca, a za djevojčice psihološka kontrola majke. Dakle, kod eksternaliziranih poremećaja u ponašanju značajna je psihološka kontrola, ali od roditelja istog spola (Klarin i Đerđa, 2014).

3.2. Vršnjaci

Vršnjaci su bitan dio socijalnog okruženja u kojem dijete živi i razvija se. Slobodno vrijeme i vrijeme koje adolescent provodi u školi ispunjeno je druženjem s vršnjacima i vršnjačkim skupinama u kojima se dijete uči ponašati u takvoj skupini kroz proces

socijalizacije. U vršnjačkim skupinama dijete zadovoljava potrebu za intimnošću, formira sliku o sebi, stječe socijalne vještine, uči pomagati, dijeliti i surađivati (Klarin, 2006).

Vršnjačka skupina započinje zauzimati mjesto koje je ranije imala obitelj, mjesto najvažnijeg socijalnog fokusa. Važan izvor emocionalne potpore tijekom kompleksnog prijelaza iz dječjeg u odrasli svijet je adolescentovo učestalije (i kvantitativno i kvalitativno) druženje s vršnjacima. Vršnjačka skupina izvor je privrženosti, naklonosti, razumijevanja i moralnog vodstva, mjesto za eksperimentiranje i mjesto za postizanje autonomije i neovisnosti od roditelja. To je mjesto za postizanje intimnih odnosa koji služe kao 'probni' za intimne odnose u odrasloj dobi (Buhrmester, 1998, Gecas, i Seff, 1990, Laursen, 1996, prema Car, 2013).

Hartup (1996, prema Nekić i sur., 2016), nakon četiri desetljeća istraživanja vršnjačkih odnosa u adolescenciji, zaključuje da su vršnjački odnosi za adolescente izvor kognitivnih i socijalnih resursa. Naime, tijekom adolescencije vršnjački odnosi imaju presudnu važnost za emocionalnu dobrobit adolescenata. Odnosi s vršnjacima su prema Sullivanu „pravi“ odnosi jer su jednakopravni za razliku od odnosa roditelj-dijete. Stoga se potreba za bliskošću izvan obiteljskog kruga intenzivira tijekom rane adolescencije te motivira adolescente prema ostvarivanju i održavanju zadovoljavajućih vršnjačkih odnosa. U ranoj adolescenciji pripadnost vršnjačkim grupama, poput klika i klapa, je važan izvor osjećaja pripadnosti. Međutim, u situacijama kada adolescenti ne uspiju uspostaviti odnose s vršnjacima kakve žele i očekuju, javit će nezadovoljstvo koje rezultira osjećajem usamljenosti (Lacković-Grgin, 2006, prema Nekić i sur., 2016).

Dakle, s obzirom na ukazanu važnost zadovoljenja potrebe za pripadanjem određenoj vršnjačkoj grupi, adolescentske vršnjačke grupe najčešće čini nekoliko bliskih prijatelja. Među njima je razvijen snažan osjećaj prijateljstva. Wray i Flanagan (2012, prema Đuranović, 2014) ističu da adolescenti kroz prijateljstvo uče i osnove o povjerenju, kao što su poštenje, odanost i lojalnost. Adolescenti u grupi zadovoljavaju svoju potrebu za pripadanjem, razumijevanjem, sigurnošću, ljubavlju, zabavom, samoostvarivanjem. Maleš (1995, prema Đuranović, 2014) ističe važnost vršnjačkih grupa za mlade koji se u razdoblju puberteta nalaze u osjetljivom razdoblju te kaže kako grupe razvijaju svoje vlastite oblike ponašanja, usvajaju norme koje obavezuju sve članove grupe. U grupi se adolescenti osjećaju jačima, kompenziraju svoju nesigurnost i još neizgrađenu ličnost. U ranoj adolescenciji vršnjačke grupe su obično istospolne, dok se u srednjoj i kasnoj adolescenciji struktura grupe mijenja i one postaju spolno miješane (LaGreca i Mackey, 2007, Mrug i sur., 2011, sve prema Đuranović, 2014).

Vršnjaci na različite načine utječu jedni na druge te su jedan od najznačajnijih elemenata socijalizacije tijekom adolescencije (Lebedina-Manzoni i sur., 2008, prema Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016). Vršnjački pritisak je samo jedna od takvih vrsta utjecaja. Najčešće se pojam vršnjačkog pritiska vezuje uz problematična i nepoželjna ponašanja adolescenata, dovodeći ga u vezu s onim što pojedinca vodi na pobunu, rizično ponašanje, slabe radne navike, zanemarivanje školskih obaveza i niz ponašanja koje roditelji procjenjuju neprihvatljivima (konzumiranje alkohola, droge, pušenje, napuštanje škole, rane seksualne aktivnosti (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2013). Izražava se kao direktan, otvoren i izražen napor da se propišu i iniciraju određeni stavovi i ponašanja, a da se u isto vrijeme neki drugi stavovi i ponašanja blokiraju i zabrane. Potrebno je uzeti u obzir da vršnjaci tokom adolescencije ne utječu jedni na druge isključivo kroz pritisak i prinudu. Većina adolescenata prihvaća utjecaj vršnjaka zato što im se dive i zato što uvažava njihovo mišljenje (Susman i dr. 1994, prema Đuranović, 2014).

U adolescenciji se događaju velike društvene promjene pa je socijalni utjecaj, tj. utjecaj vršnjaka najizraženiji. Mlade osobe suočene su s novim društvenim ulogama, odnosima i situacijama. U usvajanju i ovladavanju tim sposobnostima ključnu ulogu imaju vršnjaci. Vršnjačka skupina u početku služi za prevladavanje osjećanja usamljenosti i pruža osjećaj pripadnosti, povjerenja i podrške, emocionalne sigurnosti i samopouzdanja. Međutim, s druge strane vršnjaci mogu imati i negativan utjecaj. Mogu ohrabrivati jedan drugoga na markiranje, na krađu, na uzimanje alkohola, droge. Najviše tinejdžera sa problemima ovisnosti počne uzimati alkohol ili cigarete kao rezultat pritiska vršnjaka. Ipak, potrebno je naglasiti kako adolescenti nisu pasivne osobe čije je ponašanje samo odgovor na utjecaj vršnjaka. Zbog toga je ponašanje adolescenata u grupi vršnjaka potrebno sagledati kao proces koji objedinjuje osobine samog adolescenta, stavove, vrijednosti i uvjerenja koje nosi iz svojih primarnih izvora socijalizacije (obitelj, škola, susjedstvo), činioca koji doprinose odabiru društva vršnjaka, te neposredno ponašanje vršnjaka u kontekstu određene situacije (Lebedina Manzoni i sur., 2008).

4. PROBLEMI U PONAŠANJU

Prema definiciji Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić (2011), problemi u ponašanju djece i mladih predstavljaju krovni pojam za kontinuum ponašanja od onih jednostavnijih, manje težine, opasnosti i štetnosti za sebe i druge, do onih definiranih i/ili sankcioniranih propisima i često težih po posljedicama i potrebama za tretmanom. Taj pojam supsumira ekstremnije oblike tog fenomena u oba smjera: od rizičnih, preko teškoća do poremećaja u ponašanju. Uz sva takva ponašanja vezane su posljedice i stanja koja treba usmjeravati, mijenjati ili rješavati, a kojima se bave stručnjaci različitih struka i u različitim područjima (civilni sektor, obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, policija i pravosuđe). Pritom treba naglasiti da su ponašanja koja predstavljaju kršenje zakona uključena u krovni termin problemi u ponašanju djece i mladih, a kreću se na kontinuumu od manje opasnih i štetnih ponašanja po sebe i druge do onih visokorizičnih koja imaju negativnu prognozu (Koller- Trbović, Mirosavljević i Jeđud Borić, 2017).

Nadalje, Ricijaš i sur. (2010) za objašnjenje ovog složenog fenomena služe se pojmom rizičnog ponašanja kao onog ponašanja mlade osobe koje povećava vjerojatnost nekog specifičnog neželjenog rezultata te koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira takvo ponašanje. Ovakvo ponašanje negativno utječe na njegovu okolinu te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe, odnosno povećava vjerojatnost prema razvoju poremećaja u ponašanju. Također, prema Nazor i sur. (2002), navodi se kako se rizičnim ponašanjem smatra svako ponašanje koje se može opisati kao smjelo, opasno, pogibeljno. Rizičnim ga doživljava i opisuje okolina. Takvo ponašanje može ugroziti samu osobu ili pojedinca i/ili grupu u okolišu.

Klasifikacija problema u ponašanju dijeli se na eksternalizirane i internalizirane poremećaje u ponašanju. Navedene kategorije proizašle su iz Achenbachovih konstrukata eksternaliziranih i internaliziranih problema (Achenbach, 1991., prema Bašić i Mihić, 2008) utvrđenih analizom subskala povlačenja, somatskih poteškoća, anksioznosti/depresije, socijalnih problema, problema mišljenja, problema pozornosti, delikventnog ponašanja te agresivnosti. Naglasak će se staviti na eksternalizirane, tzv. aktivne probleme u ponašanju koje je obilježeno, nedovoljno kontrolirano te prema drugima usmjereno ponašanje. To su upravo ona ponašanja populacije koja su u fokusu ovoga rada. Achenbach (1991, prema Bašić i Mihić, 2008), u ovu skupinu problema ubraja subskale delikventnog i agresivnog ponašanja, a manifestira se kroz impulzivnost, hiperaktivnost, nepažnja, neposlušnost, suprotstavljanje,

nepokornost, negativističko ponašanje, agresivnost, destruktivnost te delikvenciju. Mlada osoba iznosi svoj problem kroz odnos s društvom te pokazuje, primjerice, agresivno i delinkventno ponašanje, psovanje, prkos, inat, laganje, bježanje od kuće, promiskuitetno ponašanje, konzumira drogu i alkohol. Neka djeca nalaze se na svakom od ovih krajeva, a neka imaju miješane probleme, na primjeri depresiju i agresivnost (Wenar, 2003, prema Klarin i Đerđa, 2014).

4.1. Bjegovi mladih kao simptom problema u ponašanju

Različiti oblici bježanja, odnosno svojevoljnog i nedopuštenog udaljavanja iz odgojnih sredina, bez valjane isprike i opravdanja roditelja, staratelja ili drugih osoba, pripadaju ponašanjima koja se ubrajaju među prve ozbiljne simptome problema u ponašanju. Bježanja iz različitih odgojnih sredina često su međusobno isprepletana. U populaciji djece i mladih koji su uključeni u neki oblik institucionalnog tretmana nailazimo na bježanje iz odgojnih ustanova koje može biti motivirano neprilagođenošću na nove uvjete života u početku procesa resocijalizacije, kao što je potreba za kontaktom s obitelji, djevojkom, mladićem ili prijateljima i sl. (Bouillet i Uzelac, 2007). Nadalje, isti autori navode kako se u fenomenološkom smislu razlikuje individualno bježanje i bježanje u skupini. Mladi koji se odlučuju na bijeg sami, najčešće bježe iz razloga što žele ublažiti ili izbjeći neki osobni problem ili konflikt, dok je bježanje u skupini najčešće motivirano postizanjem nekog grupnog cilja dok su grupni bijegovi često odraz slabe sposobnosti socijalne prilagodbe i slabe spremnosti na prihvaćanje normi ponašanja.

Biehal i Wade (1999, prema Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović, 2017) navode da je bježanje ponašanje koje je potencijalno vrlo opasno jer mladu osobu može dovesti u rizik od ugrožavanja vlastite sigurnosti te sigurnosti drugih kroz doživljavanje i činjenje različitih prekršajnih i kaznenih djela. U stranoj literaturi, posebice onoj iz SAD-a, djeca i mladi u bijegu često se povezuju sa skupinama kao što su djeca i mladi beskućnici ili odbačeni od strane obitelji. U tom ih se kontekstu svrstava u populaciju djece i mladih u visokom riziku od zdravstvenih problema i ponašanja kojima si ugrožavaju zdravlje, poput spolnih i zaraznih bolesti, zloupotrebe sredstava ovisnosti, pokušaja samoubojstva ili prostitucije.

Upravo, proučavajući inozemnu literaturu, nailazi se na termin „*runaway youth*“ koji objašnjava pojavu mladih u bijegu. Taj termin uključuje svojevoljne bijegove mladih iz

odgojnih sredina, mlade koje su roditelji potjerali iz obiteljskog doma tijekom noći, a da pri tom nemaju osiguran neki drugi smještaj te djecu i mlade koji su spriječeni vratiti se kući od strane roditelja/skrbnika i ostaju u izbivanju cijelu noć (Sedlak, Finkelhor, Hammer i Schultz, 2002, Benoit-Bryan, 2015, sve prema Lampret, 2017). Također se spominje i pojam „*homeless youth*“ koji obuhvaća one mlade bez skrbi roditelja ili drugih skrbnika te koji su prepušteni životu na ulici, skloništima ili nestalnom smještaju kod prijatelja ili poznanika (Greene i sur., 2003, prema Lampret, 2017). Dakle, ovaj navedeni termin odnosi se na udaljavanje korisnika iz različitih odgojnih sredina, ali i na prepuštenost mladih životu na ulici. Kod nas se ovaj termin povezuje s kategorijom nestale djece koja su se svojevremeno udaljila iz mjesta stanovanja uzimajući u obzir bijeg iz institucije ili iz roditeljskog/obiteljskog doma (Izvešće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2017, 2016, 2015, 2014, 2013).

Prethodno objašnjenje stranih pojmova koje se odnosi na bjegove mladih navedeno je iz razloga što se pregledom inozemnih istraživanja nailazilo na termine „*runaway youth*“ i „*homeless youth*“ koji objašnjavaju karakteristike ovoga fenomena. Dakle, u inozemnim istraživanjima, bijeg je potvrđen kao simptom problema u ponašanju jer se u fokusu mnogih studija nametala usporedba tj. poveznica između bjegova te kriminalnog ponašanja.

Istraživanjem Hammer i suradnika (2002, prema Benoit-Bryan, 2015) utvrđeno je da je tijekom bijega 11% mladih bilo uključeno u kriminalne radnje. Nadalje, u analizi mladih osoba koje se nalaze u skloništima, došlo se do zaključka kako je gotovo 16% njih počinilo neki oblik kaznenog prekršaja (Thompson i Pollio, 2006, prema Benoit-Bryan, 2015). Longitudinalnom studijom sveučilišta u Illionisu u suradnji s *National Runaway safeline* (Tyler, Jonhson i Brownridge, 2008, prema Benoit-Bryan, 2015) kojoj je uzorak činilo 360 ispitanika, uočeno je kako se delikventno ponašanje češće pojavljivalo kod učestalih bjeGUNACA za razliku od onih koji ne bježe. Na pitanje o povezanosti provođenja slobodnog vremena u bijegu, dolazi se do pozitivne korelacije s vremenom provedenim na ulici i mogućnošću za uhićenjem. Mladi koji borave na ulici duži period svoga bijega, imaju veće mogućnosti za uključivanjem u sustav socijalne skrbi (Ferguson i sur., 2012, prema Benoit-Bryan, 2015).

5. INSTITUCIONALNA SKRB

Kada je riječ o djeci i mladeži s rizikom za pojavu problema u ponašanju ili s već ispoljenim problemima u ponašanju, tada intervencije društva mogu biti vrlo brojne i različite, različitog intenziteta, vrste, trajanja, teorijskog utemeljenja. Društvo ima dužnost reagirati u situacijama kada je odgoj djeteta u obitelji / školi / zajednici ugrožen i ometen na bilo koji način ili iz bilo kojeg razloga. U skladu s procijenjenim potrebama reagirat će primjerenim mjerama i aktivnostima s ciljem preveniranja i suzbijanja razvoja negativnih okolnosti i ponašanja, odnosno s ciljem poticanja zdravog razvoja (Koller-Trbović i Žižak, 2006).

Zakonska osnova intervencija u odgojnim ustanovama i njegova diferencija na području Republike Hrvatske počiva na tri zakona: Obiteljskom zakonu (NN 103/15), Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 16/17) te Zakonu o sudovima za mladež (NN 56/15). Sukladno tim zakonima, moguće je razlikovati dvije skupine mladih uključenih u tretman u odgojnoj ustanovi: oni mladi kojima je izrečena odgojna mjera te oni koji su upućeni u tretman temeljem socijalno-zaštitnih i obiteljsko-pravnih intervencija (Ratkajec Gašević i Jeđud, 2009).

Na temelju Zakona o sudovima za mladež (NN 56/15), mladima je moguće izreći nekoliko mjera utemeljenih na institucionalnom tretmanu, a to su pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u disciplinski centar, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu. Svrha ovih odgojnih mjera jednaka je svrsi svih odgojnih mjera (čl. 6.): *„Svrha je odgojnih mjera da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjena kaznenih djela.“*

Dakle, odgojne mjere mogu se izreći onim mladima koji su evidentirani kao počinitelji kaznenih djela.

Što se tiče populacije mladih koji su u odgojne ustanove smješteni temeljem socijalno-zaštitnih i obiteljsko-pravnih intervencija, one su definirane u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 16/17) te u Obiteljskom zakonu (NN 103/15). Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15), u okviru propisanih mjera u nadležnosti suda nalazi se i mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne

skrbi (čl. 164), a ista se propisuje kada djetetovo ponašanje ozbiljno ugrožava svoja prava i interese, kao i prava i interese članova obitelji ili drugih osoba te onda kad roditelji ili druge osobe koje skrbe o djetetu u većoj mjeri zanemaruju odgoj djeteta ili ga nisu u mogućnosti valjano provoditi. Pri tom je važno istaknuti kako se ova mjera primjenjuje ako promjenu ponašanja djeteta i roditelja nije moguće postići ni jednom drugom blažom mjerom.

Tretman u odgojnim ustanovama provodi se u Hrvatskoj u nizu institucija. Jedni od njih jesu centri za pružanje usluga u zajednici kojih je na prostoru ove države ukupno sedam, a nalaze se u sljedećim gradovima: Zagreb, Karlovac, Osijek, Pula, Rijeka, Split i Zadar. Tretman mladih s problemima u ponašanju provodi se i u djelatnosti institucija koji su diferencirani po spolu: Centar za pružanje usluga u zajednici Bedekovčina obuhvaća populaciju djevojaka, dok su Centri za pružanje usluga u zajednici Mali Lošinj i Ivanec namijenjeni mladićima. Sve spomenute ustanove, u nadležnosti su Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, a tretman u istima provode stručnjaci različitih profila, odnosno pomagačkih profesija kao što su socijalni pedagozi, pedagozi, socijalni radnici i psiholozi.

Tretman, kao i drugi postupci prema/sa maloljetnom osobom u odgojnoj ustanovi odvijaju se prema Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN 40/2014). Prema članku 91., usluge, odnosno sadržaj rada za djecu i mlade punoljetne osobe s problemima u ponašanju obuhvaćaju brigu o zdravlju i njegu, odgoj, socijalno-pedagošku podršku, socijalni rad, psihološku podršku, te timsku procjenu/dijagnostiku.

Među najintenzivnije intervencije društva, kada je riječ o djeci i mladeži, nedvojbeno spadaju one koje rezultiraju izdvajanjem djeteta iz obitelji. Razloge za takve intervencije društva moguće je naći u, prije svega, neprimjerenom funkcioniranju primarne obitelji, odnosno pojedinih njenih članova i/ili segmenata (socijalna patologija roditelja, zanemarivanje i/ili zlostavljanje djece, poremećeni odnosi roditelja i/ili roditelja i djece itd.). Često je riječ o kumuliranju naprijed spomenutih rizičnih čimbenika te ukupnom djelovanju na svakodnevni život i funkcioniranje obitelji i njenih članova (Koller-Trbović i Žižak, 2006).

5.1. Bjegovi iz skrbi

Za djecu iz izvanobiteljske skrbi bijeg je učestalija pojava nego kod djece koja bježe iz obiteljskih domova. U nastavku ćemo usporediti njihov intenzitet na prostoru Republike Hrvatske gdje se bjegovi promatraju u kontekstu nestanka maloljetnika zbog činjenice kako je lokacija mladih tijekom bjegova nepoznata (European Commission – Directorate – General for Justice, 2013, prema Program prevencije bjegova, 2016). Informacije o bjegovima se mogu pronaći na službenim Internet stranicama Ministarstva unutarnjih poslova, odnosno Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba kao i Izvješćima o radu Pravobraniteljice za djecu.

Tablica 1. prikazuje učestalost bjegova djece i mladih (prema Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2017, 2016, 2015, 2014, 2013), a i iz nje je uočljiv znatno veći broj bjegova djece i mladih iz odgojnih ustanova u odnosu na bjegove mladih iz roditeljske sredine. Vidljivo je znatno veći broj bjegova djevojaka nego mladića iz odgojnih ustanova

Tablica 1. Učestalost bjegova djece i mladih (*Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2017 2016, 2015, 2014, 2013*)

<i>Godina</i>	<i>Ukupan broj nestanaka djece</i>	<i>Bijeg iz odgojnih ustanova</i>	<i>M</i>	<i>Ž</i>	<i>Bijeg iz roditeljskog doma</i>	<i>M</i>	<i>Ž</i>
2016.	1798	1373	550	823	425	114	311
2015.	1981	1556	409	1147	425	150	275
2014.	1775	1257	378	857	528	181	348
2013.	1449	834	-	-	615	184	431
2012.	1333	798	-	-	535	-	-

Općenito gledajući, bitno je ukazati na činjenicu kako se broj sveukupnih bjegova mladih svake godine povećavao. To ukazuje na rastući trend ovog fenomena zbog čega su još ranije (2011. godine) pokrenute Nacionalna evidencija nestalih osoba – NENO i jedinstvena telefonska linija 116 000 koju vodi Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka. Također, isti Centar je 2016. godine pokrenuo i program prevencije bjegova mladih te je započeto

participativno istraživanje o djeci koja su u bijegu iz domova ili odgojnih ustanova (Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2017). Što se tiče usporedbe bjegova dvije različite odgojne sredine (*Bijeg iz odgojnih ustanova* i *Bijeg iz roditeljskog doma*) jasno je potvrđena prethodna konstatacija kako je češći bijeg djece iz odgojnih ustanova nego djece iz roditeljskog doma. Uzimajući u obzir zadnje statističke podatke, iz 2016.godine, dolazi se do podataka o 1373 bijega iz odgojne ustanove dok je bilo 425 prijavljenih bjegova iz roditeljskog doma. Upravo navedeni podaci dokaz su raširenosti pojave ovog fenomena kod osoba iz izvanobiteljske skrbi (Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2017).

Što se tiče perspektive samih korisnika u odgojnim ustanovama o bjegovima, do sada je provedeno samo jedno istraživanje s mladima u 2015. godini od strane Centra za zlostavljanu i nestalu djecu i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u kojem su obuhvaćeni su svi domovi za odgoj i odgojni domovi u Republici s ukupno 201 ispitanika i ispitanica, u dobi od 13 do 20 godina (Centar za nestalu djecu, 2016). Prema Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović (2017), 45,8% mladih izvještava kako je imalo iskustvo bijega iz odgojne ustanove. Od toga, najviše su zastupljena kraća izbivanja iz ustanove (35,9% ispitanika), a zatim odlasci koji su trajali dva dana (14,6% ispitanika). Dugotrajniji bjegovi (više od mjesec dana) prisutni su kod 13,3% ispitanika. Najveći broj ispitanika koji je bio u bijegu (12,9%) navodi kako su u bijegu bili samo jedanput, njih 4% dva puta, dok je tri do pet puta bilo u bijegu 11% ispitanika.

Nadalje, kao razloge za bijeg iz skrbi, Biehal i Wade (2000, prema Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović, 2017) navode nekoliko činitelja povezano s višim rizikom za bijeg koji uključuju spol, dob, povijest bježanja prije smještaja u sustav socijalne (problem je bio citiranje) skrbi, prisutnost sukoba u obitelji i stupanj uključenosti obitelji dok je dijete u skrbi. Činitelji povezani sa smještajem također imaju utjecaj na bjegove, a uključuju tip smještaja, planiranje stalnog smještaja, učestalo mijenjanje udomiteljskih obitelji, toplinu okruženja u skrbi i općenitu procjenu kvalitete odnosa s odgajateljem. Na teritoriju Republike Hrvatske, prema MUP-ovim izvorima za 2015. godinu, iz odgojnih ustanova se udaljilo 1556 djece, a kao najčešći razlozi zbog kojih djeca bježe iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (213) i problemi adaptacije (124), a među njima je velik broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (209) nisu vratili u ustanovu. Socijalna mreža mladih smještenih u institucionalni smještaj

Djeca koja su se izdvajala iz obitelji najčešće su živjela u socijalno izoliranim obiteljima, s užom socijalnom mrežom (Thompson, 1995, prema Sladović Franz i Mujkanović, 2003) te nisu imala zadovoljavajuće kontakte s osobama iz svoje okoline, npr. sa susjedima i

vršnjacima. Koliko god opravdana bila odluka centra za socijalnu skrb o izdvajanju djeteta iz obitelji, ona dovodi do novih teškoća za dijete – separacije od roditelja i prilagodbe na novu sredinu. Ono se odvaja od osoba uz koje je do tada odrastalo i za koje je jedino znalo i osjećalo da im «pripada». Rezultati u istraživanju autora Sladović Franz i Mujkanović (2003) jasno pokazuju kako je percepcija socijalne podrške najlošija u djece koja žive u dječjim domovima.

Značaj međuljudskih odnosa za promjenu ponašanja kod mlade osobe (u ovom slučaju korisnika i stručnjaka koji vodi tretman) nužan je preduvjet za primjenu bilo kojeg pristupa, postupka i metode rada. Brendtro i Ness (1983, prema Žižak, 2010), izdvojili su niz elemenata kvalitetnog odnosa primarno za institucionalno okruženje koji su značajni za postizanje promjene u ponašanju. Spomenuti elementi uključuju osjećaj sigurnosti, povjerenja, poštovanja, iskrenosti i povezanosti sa stručnjakom, kao i razumijevanje, spontanost i zajedničko provođenje različitih aktivnosti. Važnost uloge odgajatelja za mlade tijekom boravka u institucionalnom smještaju bit će prikazan kroz istraživanja Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka (2007) i Courtney i sur. (2005).

Dakle, istraživanje Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka (2007) provedeno je s 16 mladih iz 12 dječjih domova na prostoru Republike Hrvatske. Svrha istraživanja bila je istražiti iskustvo mladih o životu u institucionalnom smještaju, točnije u dječjem domu. Dobiveni su podaci, između ostalih, i o doživljaju odnosa sa stručnjacima kao i preporukama za poboljšanje istog. Djeca su navela odgajatelje kao osobe koje im pružaju podršku u trenucima kada im je ona potrebna, no istovremeno navode da odgajatelji ponekad nemaju za njih vremena i ne žele ih saslušati kad je to potrebno. Također, djeca percipiraju odgajatelja i kao osobu u koju ponekad nemaju povjerenja. Što se tiče preporuka za poboljšanje odnosa istaknuli su da bi trebao biti povjerljiv i pomažući, a da bi odgajatelji trebali uvažavati i prihvaćati djecu. Važno im je i da odgajatelji paze na njih, brinu, da u njih mogu imati povjerenja te da se koriste komunikacijom bez vike i vrijeđanja. (Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka, 2007).

U istraživanju Courtney i sur. (2005) intervjuirano je 40 mladih koji se nalaze u odgojnim ustanovama te je ustanovljeno kako u odsustvu primarne obitelji mnogi mladi nastoje kroz odnos sa stručnjakom kompenzirati odnos s roditeljima s ciljem osjećaja bliskosti, podrške i razumijevanja. Sukladno tome, korisnici kvalitetnog stručnjaka uspoređuju s roditeljima, odnosno opisuju ga njihovim zaštitnikom, drugim roditeljem ili velikim bratom. Kroz istraživanje je istaknuo kako stručnjaci doprinose razvoju

samopouzdanja i osobnog razvoja mladih kroz ohrabrivanje, zaštitu, podršku, pomoć i iskazivanje brige.

Kako se ovdje radi o djeci koja su izdvojena iz vlastite obitelji, odgajatelji bi im trebali biti vrlo važan izvor socijalne podrške. Osobe koje se vide kao izvori socijalne podrške su one koje nam daju do znanja da o nama brinu i da nas cijene, ali i koje su dostupne kada ih trebamo (Kregar, 2005, prema Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka, 2007). Rezultati kvalitativnog istraživanja ovih autora pokazuju kako iako djeca navode odgajatelje kao osobe koje im pružaju podršku u trenucima kada im je ona potrebna istovremeno navode da odgajatelji nemaju za njih vremena i ne žele ih saslušati kad je to potrebno. Osim toga djeca percipiraju odgajatelja i kao osobu koja u njih nema povjerenja. Upravo stoga, mladi kao preporuku za poboljšanje odnosa djeteta-odgajatelj navode kako bi to trebao biti povjerljiv i pomažući odnos, a da bi odgajatelj trebao biti osoba koja djecu prihvaća, o njima više brine i pazi na njih, ima više vremena za njih, te osoba od povjerenja s kojom djeteta može porazgovarati, a da se u tim razgovorima koristi zdrava komunikacija bez vikanja i vrijeđanja (Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka, 2007).

Prepoznata je i važnost druge djece u domu koja su dio njihove socijalne mreže, te nerijetko uz odgajatelje jedini izvor socijalne podrške. Bitno je istaknuti i među vršnjačke odnose kod korisnika domova. Istraživanje Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka (2007) provedeno je s mladima srednjoškolske dobi. U toj dobi oni osjećaju potrebu za intenzivnijim druženjem s vršnjacima, a dolazi i do emocionalnog i spolnog sazrijevanja. Zbog probuđene spolnosti javlja se i želja za suprotnim spolom. Sve su to normalne faze sazrijevanja i odrastanja mladih ljudi. No, mladi smješteni u institucijama percipiraju preveliku strogost u odvajanju djece suprotnog spola, i osjećaju potrebu za više slobode u zajedničkom druženju. Na pitanje o međusobnim odnosima korisnika odgojnih ustanova u istraživanju Kusturin (2002) korisnici navode kako u domu imaju dosta prijatelja, da se slažu, da bi branili nekoga iz doma ako ga netko napadne, da bi mu pokušali pomoći, te da će s nekim korisnicima ostati u kontaktu i nakon odlaska iz doma. Rekli su i to da ponekad među njima izbijaju sukobi i da se nekad događalo da stariji korisnici iskorištavaju ili maltretiraju mlađe.

Dakle, u prethodno navedenim istraživanjima naglašena je važnost odnosa odgajatelja i korisnika ustanova prvenstveno jer mladi kroz odnos sa stručnjakom, žele kompenzirati odnos s roditeljima, zbog izdvojenosti iz obiteljskog doma, s ciljem osjećaja bliskosti i razumijevanja. Međutim, često mladi nemaju povjerenja u svoje odgajatelje te smatraju kako odgajatelji nemaju vremena saslušati ih. Stoga kao preporuke za poboljšanje odnosa navode

bolju međusobnu komunikaciju i više izdvajanje vremena od strane odgajatelja za korisnike. Što se tiče provođenja vremena i druženja s drugim korisnicima ustanove, navode kako im nedostaje više slobode u zajedničkom druženju. Smatraju druge korisnike prijateljima s kojima bi htjeli ostati u kontaktu i po izlasku iz ustanove.

5.2. Socijalna mreža adolescenata u izvanobiteljskoj skrbi za vrijeme bjegova- pregled istraživanja

Socijalna mreža mladih izvan obiteljske skrbi još uvijek je relativno neistraženo područje u Hrvatskoj. Rijetka su istraživanja koja se provode s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi, a niti jedno nije bilo usmjereno na značaj socijalne mreže mladih kod bježanja iz odgojnih ustanova. Stoga, slijedi pregled nekoliko inozemnih istraživanja koja su usko vezana uz temu značaja socijalne mreže korisnika kod bježanja iz ustanove.

Istraživanjem McMahona i Curtina (2012) želio se ispitati utjecaj boravka korisnika unutar ustanove na kvalitetu njihove društvene mreže. Istraživanje je provedeno na području Irske te je uključivalo je metodu intervjua gdje su ispitivani korisnici podijeljeni u dvije skupine: 1) oni koji se trenutno nalaze u odgojnoj ustanovi (N=21) te 2) oni koji se trenutno nalaze izvan ustanove, ali imaju iskustvo boravljenja u odgojnom domu (N=17). Rezultati su pokazali kako boravak u ustanovi utječe na kvalitetu i mogućnost održavanja odnosa s osobama primarne sredine. Navedeni problemi su gubitak kontakta sa širom obitelji, nemogućnost održavanja kontakta s grupama i sudjelovanje u aktivnostima koje su od posebne važnosti za korisnika. Ustanovljene su teškoće u stvaranju i održavanju prijateljstava kao i poteškoće u ostvarenju kvalitetnog obrazovanja. Također, odgovor na pitanje o utjecaju socijalnih mreža, prvenstveno vršnjaka na korisnike domova, pokušao je dati Morewitz (2016) u svojoj knjizi pregledom istraživanja na ovu temu. U istraživanju Ennetta i sur. (1999, prema Morewitz, 2016) došlo se do saznanja da oni korisnici koji su u kontaktu i koji komuniciraju s prosocijalnim prijateljima izvan ustanove imaju nižu razinu rizičnog ponašanja nego oni koji se druže s delikventnom skupinom. Također, ukoliko se mladi druže s vršnjacima koji ih ne tjeraju na sudjelovanje u kaznenim djelima, mogu kasnije imati nižu razinu rizičnog ponašanja. Istim istraživanjem došlo se do rezultata kako oni korisnici koji ostaju u kontaktu s prijateljima teže ostvarenju odnosa punog podrške i pomoći. Međutim, treba napomenuti da u

takvoj socijalnoj mreži korisnika domova postoje osobe koje konzumiraju alkohol i opojne droge, ali ih ne tjeraju na konzumaciju istih.

Jonhson, Whitebeck i Hoyt (2005, prema Morewitz, 2016) u svome istraživanju navode kako se socijalna mreža korisnika koji bježe iz domova sastoji od vršnjaka koji se nalaze u skloni rizičnim ponašanjima. Ispitivano je 428 adolescenata koji dolaze iz manjih i srednje velikih gradova središnjeg SAD-a. Rezultati su pokazali kako su odbjegli korisnici domova dio manjih i privremenih socijalnih mreža koje su heterogene po karakteristikama. Došlo se do saznanja kako isti mladi sudjeluju u socijalnim mrežama koje se sastoje istovremeno od vršnjaka iz njihovog susjedstva i zajednice, devijantnih vršnjaka na koje nailaze provodeći vrijeme na ulicama kao i od odraslih osoba s kojima nisu u rodbinskom srodstvu. Također, istim istraživanjem se pokazalo kako korisnici domova nastavljaju kontaktirati članove svoje obitelji za vrijeme bijega, a isto tako njihovi odnosi mogu biti snažniji nego što je to bilo ranije utvrđeno.

U sljedećem istraživanju autora Pergamit i Ernst (2011) 50 maloljetnika je bilo intervjuirano u dobi od 14 do 17 godina na području gradova Chicaga i Los Angelesa koji se nalaze u sustavu izvanobiteljske skrbi, a koji su u proteklih godinu dana imali iskustvo bijega. Kada govore o obilježjima socijalne mreže unutar ustanove, mladi ukazuju na nepostojanje prisnog odnosa s odgajateljima, a mnogi od njih ne osjećaju bliskost ni s ostalim korisnicima odgojne ustanove. Što se tiče socijalne mreže njihove primarne sredine, mladi imaju njihovu podršku za vrijeme bijega. Prvenstveno, u vidu boravka za vrijeme bijega, gdje mladi u 63% slučajeva, a izvještavaju kako su pobjegli u prijateljev, partnerov/partneričin dom. Oko trećine (35%) ispitanika provelo je svoju noć u rodbinskom domu dok samo jedan korisnik izvještava da je pobjegao na „ulicu“ provodeći prvu noć na otvorenom mjestu. Iako su mladi izvještavali o mijenjaju mjesta boravka na relaciji prijatelji-rođaci, mnogi ostaju u istom mjestu boravka do povratka u instituciju te se navodi kako je skoro polovica korisnika (44%) provela najmanje jednu noć u rodbinskom domu. Dane su provodili (47%) družeći se s prijateljima u parkovima ili školskom igralištu.

Nadalje, koristeći podatke iz Uprave za dječju službu u New Yorku, istraživači Vere (*Institute of Justice*) Finkelstein, Wamsley, Currie i Miranda (2004), intervjuirali su 30 adolescenta s kroničnom poviješću bjegoa kao i osoblje u ustanovama. Ispitanici su intervjuirani o razlozima njihova bijega, mjestu boravka, aktivnostima te osobama s kojima su provodili vrijeme u bijegu. Mladi izvještavaju o postojanju tri glavne skupine osoba s kojima provode vrijeme za vrijeme bijega, a to su: prijatelji, obitelj te partneri. Većina mladih zapravo, kao što je navedeno i u prošlom istraživanju, boravi na relaciji prijatelj-obiljež-

partner s kojima provode svoje vrijeme. Generalno, korisnici ustanove na bijeg se odlučuju samo u slučajevima kada imaju plan bijega, odnosno znaju gdje će noćiti i s kime će provoditi vrijeme. Također, zbog nedostatka vršnjačke grupe unutar ustanove te nedostatka aktivnosti i posljedično time uzrokovane dosade, mladi bježe.

Nakon detaljnog pregleda rezultata inozemnih istraživanja, htjela bih navesti i jedno domaće istraživanje koje nije bilo direktno usmjereno na istraživanje značaja socijalne mreže korisnika ustanove, ali su se „odškrinula“ vrata za daljnje, detaljno ispitivanje važnosti socijalne mreže korisnika odgojnih ustanova na području Republike Hrvatske.

U istraživanju autorica Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović (2017) nastojali su se ispitati svi mladi koji se nalaze u tretmanu (u stalnom smještaju) u odgojnim domovima i domovima za odgoj o mogućim razlozima za bijeg. Otprilike polovina ispitanih korisnika je imalo iskustvo bijega, a kao razlog bijega najčešće navode loše uvjete u domu te želju da budu sa svojom obitelji (30%). Dakle, nedostajanje obitelji te negativni odnosi unutar doma, koje korisnici također navode, ukazuje na činjenicu kako međuljudske veze tj. socijalna mreža korisnika može biti jedan od okidača za bijeg.

Dakle, s obzirom prethodni pregled istraživanja, vidljivo je kako boravkom u odgojnim ustanovama, mladi imaju poteškoća u održavanju ili ostvarenju socijalne mreže. Mladi izvještavaju o postojanju tri glavne skupine osoba s kojima provode vrijeme za vrijeme bijega, a to su obitelj, prijatelji i partneri. Jasno je kako korisnici domova imaju potporu i podršku osoba primarne sredine koja im omogućava smještaj za vrijeme bijega. Generalno, mladi prije odluke na bijeg imaju plan gdje će boraviti i s kim će provoditi slobodno vrijeme.

U nastavku rada tj. prikazom rezultata ovoga istraživanja, bit će jasno prikazane sličnosti u odnosu na rezultate prethodnih istraživanja, ali će se dobiti nešto detaljniji uvid u odnose korisnika s osobama koje se nalaze unutar i izvan ustanove te će se pokušati odgovoriti na pitanje o tome predstavljaju li ti odnosi za korisnike rizični ili zaštitni čimbenik.

6. METODOLOGIJA

6.1. Cilj rada i problemska pitanja

Socijalna podrška često se promatra kao posrednik između životnih promjena i prilagodbe te je zato posebno važna za adolescente koji se nalaze u odgojnim ustanovama. Ponašanje koje se učestalo pojavljuje kod mladih u odgojnim ustanovama je bježanje te je jedan od ključnih simptoma problema u ponašanju.

Bježanje djece/maloljetnika iz odgojnih ustanova potaknuto je različitim i brojnim razlozima, a koji su prethodno navedeni kroz rezultate već spomenutih istraživanja: Finkelstein, Wamsley, Currie i Miranda, 2004, 2005, Jonhson, Whitebeck i Hoyt, 2005, Pergamit i Ernst, 2011, McMahona i Curtina, 2012, Morewitz, 2016. Dakle, jedan od glavnih čimbenika koji se istaknuo kao razlog bijega mladih uključuje na neki način socijalnu mrežu adolescenata. Primjerice, odvojenost od primarne okoline i nedostatak fizičkih kontakata s članovima obitelji i prijateljima doprinosi odluci za bijeg. Isto tako, kao što je i navedeno u istraživanju Finkelsteina i sur. (2004), važna je i podrška primarne okoline za vrijeme bijega bez čije bi se pomoći mladi teže odlučivali na bijeg. Također, navodi se nedostatak aktivnosti i druženja s vršnjacima unutar ustanove pa zbog nedostatka zadovoljenja tih potreba, korisnici traže zabavu izvan ustanove.

Što se tiče bjegova mladih na području Republike Hrvatske, vidljiv je porast broja djece i mladih koji se evidentiraju kao nestali u zadnjih nekoliko godina (Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu 2017 2016, 2015, 2014, 2013). Provedeno je jedno istraživanje o nedopuštenim odlascima mladih iz odgojnih ustanova (Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović, 2017) kroz koje se prepoznalo da je za sveobuhvatno razumijevanje pojave–procesu, okolnosti i značenja tog ponašanja, potrebno razgovarati s mladima o njihovom iskustvu. Dosadašnje spoznaje o bijegu maloljetnika odnose se na saznanje o motivima njihovih bjegova. U istome istraživanju, navode se loši uvjeti, negativni odnosi unutar doma, antisocijalne težnje te osjećaj nepripadanja domu kao razlozi njihova bijega. Međutim, nedostaju saznanja u domaćoj literaturi o njihovoj socijalnoj mreži za vrijeme bijega. Ne postoje dostupne informacije o ulozi osoba njihove primarne sredine za vrijeme bijega, o načinu i strukturi provođenja slobodnog vremena izvan ustanove koji su se u nekim

inozemnim istraživanjima (Finkelstein i sur., 2004, Pergamit i Ernst (2011) i Morewitz, 2016) pokazali iznimno bitnim za donošenje odluke o bijegu.

Upravo zbog navedene važnosti socijalne mreže vršnjaka u razdoblju adolescencije, rastuće brojke bjegova mladih te manjka istraživanja na ovu tematiku, cilj ovog diplomskog rada usmjeren je na istraživanje značaja socijalne mreže korisnika kod pojavnosti bježanja iz odgojnih ustanova. Praktični doprinos rada bio bi vidljiv u razumijevanju važnosti socijalne mreže adolescenata koji mogu imati bitnu ulogu kod donošenja odluke o bijegu iz odgojne ustanove, ali i u načinu provođenja vremena tijekom bijega, kao i brige za vlastitu sigurnost i zaštitu. Takve spoznaje mogu donijeti ključne spoznaje za kreiranje tretmanskih smjernica za rad s korisnicima u odgojnim ustanovama te razvijanju smjernica za prevenciju takvih postupaka.

U skladu s postavljenim ciljem, definirano je ukupno pet problemskih pitanja:

1. Kako mladi opisuju svoju socijalnu mrežu unutar ustanove?
2. Kako mladi opisuju svoju socijalnu mrežu izvan ustanove?
3. Kako mladi opisuju socijalnu mrežu za vrijeme bijega?
4. Koje odnose mladi prepoznaju kao rizične čimbenike za bježanje iz odgojnih ustanova?
5. Koje odnose mladi prepoznaju kao zaštitne čimbenike od bježanja iz odgojnih ustanova?

6.2. Provedba istraživanja

Za potrebe pisanja ovog diplomskog rada poslužilo je provedeno istraživanje u okviru aktivnosti projekta „116000 Hotline for Missing Children“ čiji je nositelj Centar za nestalu i zlostavljano djecu Osijek, a partner na projektu bio je istraživački tim s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Ta projektna aktivnost bila je usmjerena na istraživanje bjegova mladih iz odgojnih ustanova i obiteljskih domova, a provedena je tijekom 2016. i 2017. godine. Svrha istraživanja bilo je stjecanje razumijevanja u procese, okolnosti i značenje ponašanja koja se mogu okarakterizirati kao bjegovi mladih iz odgojnih ustanova i to iz perspektive mladih. Kako bi se ostvario cilj i odgovorilo na istraživačka pitanja, odnosno istražila upravo perspektiva mladih o problematici istraživanja, odabrana je kvalitativna metodologija. Kvalitativni pristup tj., služenje kvalitativnim metodama izrazito je pogodno za korištenje slojevitih, nijansiranih razumijevanja međuljudskih odnosa te je kao takvo pogodno za konstrukciju stvaranja značenja socijalne mreže adolescenata u bijegu. Dakle, analiza socijalnih mreža, u ovome radu, omogućit će rasvjetljavanje socijalnih odnosa korisnika ustanove s drugim vršnjacima unutar i izvan ustanove, kao i njihov odnos s članovima obitelji. Upravo zato, ključno je bilo razgovarati s mladima o njihovom iskustvu, a što je ujedno i omogućilo aktivnu participaciju sudionika. Spomenuta aktivna participacija omogućuje da se glas mladih (sudionika) čuje na što autentičniji način (Porter i Lacey, 2005, prema Žižak, 2006).

Pritom se polazi da doživljaj nekog fenomena (u ovom slučaju socijalne mreže) ovisi o percepciji svakog pojedinca, odnosno sudionika istraživanja. Na temelju toga može se zaključiti da je u podlozi ovog rada konstruktivistička paradigma koja zagovara stav da svaki pojedinac konstruira vlastito razumijevanje svijeta u kojem živi na temelju reflektiranja vlastitih iskustava i mentalnog modela. Riječ je o holističkom pristupu i tumačenju u tom smislu, nasuprot crtanju površinskih obrazaca, trendova i korelaciji. Pozornost je usmjerena na interpretaciju, razumijevanje, doživljavanje i produciranje socijalnog svijeta korisnika. (Jeđud, 2008).

Što se tiče prikupljanja podataka za provedbu istraživanja, odabrana je metoda intervjua zbog činjenice kako je isti izrazito učinkovit onda kada se želi steći uvid u percepciju sudionika ili razumjeti kakvo značenje sudionici pridaju nekom fenomenu ili događaju (Taylor i Bogdan, 1998, prema Mirosavljević, 2015). Primijenjena je tehnika polustrukturiranog intervjua za koju je svojstveno da, iako uz unaprijed okvirno planirana pitanja i sadržaj, razgovor se odvija maksimalno otvoreno s namjerom poticanja mlade osobe

na iznošenje vlastitog iskustva, odnosno doživljaja, vlastitim riječima, tempom i načinom (Žižak, 2006). Upravo tako, dobivene su autentične izjave sudionika istraživanja iz njihove perspektive, što je i u fokusu ovog rada. Unaprijed je razrađen predložak za razgovor (Protokol za razgovor s mladom osobom) koji se nalazi u Prilogu 5.

Nakon dobivanja suglasnosti Etičkog povjerenstva Edukacijsko–rehabilitacijskog fakulteta te suglasnosti Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike (Prilog 1 i Prilog 2) istraživanje je moglo započeti.

Istraživanje je provedeno tijekom prosinca 2016. godine te siječnja i veljače 2017. godine s 15 mladih koji su se nalazili u Centru za pružanje usluga u zajednici Rijeka, Centru za pružanje usluga u zajednici Osijek te Centru za pružanje usluga u zajednici Bedekovčina. Prije provedbe intervjua, kontaktirani su odgajatelji kojima je objašnjena svrha i ciljevi istraživanja kao i kriteriji za uključivanje korisnika u istraživanje, a koji su se onda povratno javili o broju mogućih zainteresiranih sudionika za razgovor. Zajedno sa stručnjakom i mladom osobom, dogovoreno je vrijeme kada će istraživačice stići u odgojne ustanove provesti intervjue. Prije samog početka intervjua, mladima su dane informacije o svrsi i cilju istraživanja, postupku provedbe intervjua, povjerljivosti podataka, mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku, načinu korištenja dobivenih podataka te o očekivanom načinu njihova sudjelovanja. Nakon potpisane Suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju (primjerak u Prilogu 3) te Potvrde o tajnosti podataka (primjerak u Prilogu 4) uslijedio je razgovor s mladima. Intervju je sniman, a zatim prepisan i dan na uvid svakom sudioniku. Time su mladi dobili priliku pregledati intervjua i prema potrebi neke dijelove dopuniti. Time su ispoštovane smjernice Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Vijeće za djecu Vlade RH, 2003).

Sudionike istraživanja intervjuirale su tri osobe. Dvije studentice diplomskog studija Socijalna pedagogija i profesorica s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, socijalna pedagoginja, a transkripte su izradili educirani volonteri Centra za zlostavljanu i nestalu djecu Osijek.

6.3. Obrada podataka

Nakon provedbe intervjua i izrađenih transkripata, uslijedila je obrada podataka odabrana je tematska analiza. Utemeljenje na metodama tematske analize i građenja tj. razvijanja objašnjenja koja uključuju razumijevanje kompleksnosti, detalja i konteksta je upravo ono što je potrebno za kvalitetnije shvaćanje socijalne mreže adolescenata koji bježe iz odgojnih ustanova.

Dakle, tematska analiza je metoda kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima, odnosno temama u kvalitativnim podacima (Miroslavljević, 2015). Ona je opisna i omogućuje detaljan opis podataka te je i interpretativna jer omogućuje opis različitih aspekata istraživane teme (Boyatzis, 1998, Guest, MacQueen i Namey, 2012, prema Miroslavljević, 2015). Caulfield i Hill (2014, prema Miroslavljević, 2015) navode kako se najčešće koristi s ciljem istraživanja viđenja, doživljaja i/ili iskustava ljudi, u ovom radu istraživanja perspektive korisnika o doživljaju odnosa sa stručnjakom. Cilj je bio sažeti i strukturirati te razumjeti i protumačiti empirijsku građu pa su se na temelju obrade podataka izveli zaključci u odnosu na istraživačke ciljeve. Temelj analize je postupak klasifikacije i oblikovanja apstraktnih pojmova iz zapisa intervjua

Autori Lacey i Luff (2007) definiraju princip analize podataka u tematskoj analizi, a koji se sastoji od pet ključnih koraka koji su slijedili u obradi podataka ovog rada:

1. Upoznavanje s građom: ovaj korak uključuje čitanje svih 15 intervjua
2. Postavljanje tematskog okvira: nakon čitanja svih intervjua, slijedi stvaranje inicijalnog okvira za kodiranje koji je nastao na temelju unaprijed definiranih tema prije prikupljanja kvalitativnih podataka te na temelju tema koje su se pojavile tijekom provedbe istraživanja i čitanja transkripta. Na temelju opisanog postupka u ovom istraživanju definiran je okvir za analizu koji se sastojao od 4 teme: *Obilježje bijega*, *Socijalna mreža korisnika unutar ustanove*, *Socijalna mreža korisnika izvan ustanove* te *Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega*
3. Indeksiranje: odnosi se na proces primjene tematskog okvira na građu (intervjue), odnosno identificiranje specifičnih dijelova građe koji korespondiraju s temama
4. Unošenje u tablice: korak kreiranja tematskih tablica i tablica slučajeva
5. Povezivanje i interpretiranje: definiranje kodova,¹ asocijacija, koncepata, kreiranje tipologija i objašnjenja fenomena

¹ Služi za opisivanje tema/e, odnosno kategorije/a; isti termin koristit će se u ovom radu pri predstavljanju

Dakle, u upoznavanju s građom sudjelovala je profesorica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i studentica diplomskog studija Socijalna pedagogija. Pojedinačno su čitale svih 15 transkripata intervjua, a zatim su zajedno na temelju istraživačkih pitanja i sadržaja intervjua definirale teme. Znači, najprije su se definirale teme kako bi se fokus istraživanja pravilno usmjerio na davanje odgovora na unaprijed određena problemska pitanja. Zatim su razvrstavale dijelove intervjua koji se odnosi na određenu temu te su se potom kroz pisanje bilješki i dojmova te konačnim definiranjem kodova i obrazaca služile za opisivanje pojedine teme. Zasebno su radile opisivani proces, dok se naknadno o temama diskutiralo. Dogovoren je i raspored za indeksiranje i unošenje u tablice, a pri tom su se međusobno provjeravale. Na kraju je uslijedilo povezivanje i interpretiranje na temelju prepoznatih kategorija i kodova. Kodovi pri tom identificiraju značajku, odnosno osobinu podataka koja je zanimljiva istraživaču i odnosi se na informaciju koja može biti ocijenjena kao značajna u odnosu na fenomen (Boyatzis, 1998, prema Mirosavljević, 2015). Saldana (2013, prema Mirosavljević, 2015) kod definira kao riječ ili kratku frazu koja simbolički prikazuje sumativni atribut i/ili bit nekih podataka. Nakon što su izdvojeni svi kodovi, prešlo se na povezivanje kodova u kategorije koje predstavljaju nešto višu razinu apstrakcije i opisuju određenu temu. Tablični prikazi analize u cijelosti su dostupni kod autorice, a u *Prilogu 6. Tablica tematske analize okvira* nalazi se primjer analize podataka. Produkt procesa obrade podataka prema ovoj metodi jesu dobivene kategorije koje reflektiraju nešto važno o podacima u odnosu na istraživačka pitanja i prikazuju određenu razinu kodova u značenju podataka (Mirosavljević, 2015).

6.4. Sudionici

Kriterij odabira sudionika za istraživanje bila je dob i prethodno iskustvo nedopuštenog napuštanja odgojne ustanove. U skladu s time u istraživanju su sudjelovali maloljetnici i mlađi punoljetnici oba spola (od 14 do 18 godina života), a koji su barem jednom proboravili tijekom noći ili dulji vremenski period izvan odgojne ustanove bez dopuštenja odgajatelja u posljednjih godinu dana. Time je u istraživanju osigurana homogenost uzorka i informiranost sudionika o temi istraživanja, odnosno prikladnost i adekvatnost samog uzorka za temu istraživanja. Također, valja još jednom napomenuti kako su svi sudionici dragovoljno pristali sudjelovati u istraživanju (što je i osnovni preduvjet istraživanja) te nitko od sudionika nije odustao tijekom provedbe.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 15 mladih iz odgojnih ustanova, točnije sedam sudionica i osam sudionika iz Centra za pružanje usluga u zajednici Rijeka, Centra za pružanje usluga u zajednici Osijek i Centra za pružanje usluga u zajednici Bedekovčina. Iz Centra za pružanje usluga u zajednici Rijeka sudjelovalo je šest mladih (dvije sudionice i četiri sudionika), toliko ih bilo i iz Centra za pružanje usluga u zajednici Osijek (isto dvije sudionice i četiri sudionika), dok su tri sudionice bile smještene u Centra za pružanje usluga u zajednici Bedekovčina. Radi se o mladima s izraženim problemima u ponašanju. Sudionici su bili u dobi od četrnaest do osamnaest godina (jedan mladić imao je četrnaest godina, tri djevojke i dva mladića imali su šesnaest godina, jedan mladić i tri djevojke imali su sedamnaest godina, dok su tri mladića i jedna djevojka u vrijeme provedbe istraživanja imali osamnaest godina²).

Svi sudionici istraživanja se školuju, od čega njih trinaest pohađa srednjoškolsko obrazovanje (trogodišnje strukovno obrazovanje), a dvoje sudionika završava osnovnoškolsko obrazovanje. Među navedenim strukovnim školama su: ugostiteljsko-turistička škola (smjer slastičar, kuhar), obrtnička škola (smjer stolar, krojač i frizer), industrijska škola, građevinska škola (smjer keramičar), trgovačka škola (smjer prodavač). Svi korisnici odgojnih ustanova nalaze se i dalje u obrazovnom sustavu, osim jedne maloljetnice (16) koja trenutno ne pohađa nastavu. Duljina trajanja boravka sudionika u trenutnom smještaju vrlo je raznolika. Tako četvero sudionika boravi u trenutnom smještaju manje od šest mjeseci, dok je njih šest u trenutnom smještaju dulje od dvije godine. Iskustvo ranijeg boravka u odgojnoj ustanovi i/ili u udomiteljskoj obitelji imalo je šest sudionika, dok je za šest sudionika ovo prvi smještaj u odgojnu ustanovu³. Nadalje, što se tiče učestalosti bjegova, najčešće su imali iskustvo jednog bijega, njih sedmero, po dvoje korisnika je bilo dva i tri puta u bijegu, jedna korisnica je bila sedam puta u bijegu, dok je najviše zabilježenih bjegova bilo od strane jedne korisnice koja je pobjegla čak 14 puta iz odgojne ustanove. Korisnici su najčešće izdvojeni iz primarnih obitelji koju čine roditelji, braće i sestre, dvoje je živjelo u udomiteljskoj obitelji prije smještaja u odgojnu ustanovu, a jedna maloljetnica je odrasla i živjela u dječjem domu.

² Za jednog mladića informacija o dobi nije prikupljena.

³ Za troje sudionika informacija nije prikupljena.

⁴ Za dvije maloljetnice nema informacija o broju bjegova

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati prethodno navedenoga istraživanja *Značaja socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih domova* obrađeni su metodom tematske analize. Na temelju ranije opisanog postupka, unaprijed su definirane četiri teme kako bi se moglo odgovoriti na problemska pitanja su: *Obilježja bijega*, *Socijalna mreža korisnika unutar ustanove*, *Socijalna mreža korisnika izvan ustanove* te *Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega*. Na temelju provedene analize okvira ekstrahirano je 17 kategorija te 49 kodova potkrijepljenih originalnim izjavama iz provedenih intervjua s mladima iz odgojnih ustanova što će u nastavku biti detaljno prikazano.

7.1. Obilježja bijega

Analiza podataka koji se odnose na temu Obilježja (karakteristike) bijega, ukazuje na četiri kategorije: Bijeg je putovanje, Povratak iz bijega, Bijeg je društveni događaj i Bijeg krije opasnosti.

Tablica 1: Kategorije i kodovi u sklopu teme **Obilježja bijega**

Kategorije	Kodovi
Bijeg je putovanje	<ul style="list-style-type: none">• <i>Vlak</i>• <i>Auto</i>
Povratak iz bijega	<ul style="list-style-type: none">• <i>Vraćanje s policijom</i>• <i>Samostalni povratak</i>
Bijeg je društveni događaj	<ul style="list-style-type: none">• <i>Bijeg s prijateljem iz doma</i>• <i>Pomagači (prijatelji, obitelj) tijekom bijega osiguravaju elementarne životne potrebe</i>
Bijeg krije opasnosti	<ul style="list-style-type: none">• <i>Nezadovoljenje osnovnih životnih potreba</i>• <i>Činjenje kaznenih djela</i>• <i>Konzumacija alkohola i psihoaktivnih tvari</i>• <i>Sudjelovanje u fizičkim obračunima</i>

Čitajući građu moguće je prepoznati **dva tipa bijega**: 1) **kratkotrajni, impulzivni, neplanirani bijeg** - radi zabave (ilegalac) koji je najčešće kao produljeni izlazak, par sati ili

cijelu noć u kojem se mladi zabavljaju (ples, disko, piće, marihuana, druženje). Najčešće proizlazi iz percepcije da vrijeme određeno za izlaz nije dovoljno dugo: „13: *To kad mi onak' nakon nekih mjesec dana, kad mi prekupi kad stvarno mi je pun kufer svega onda pobjegnem i cijelu noć me nema, pijem*” (13); 2) **dugotrajni, planirani bijeg** - od sustava/pritiska/pravila u kojem najčešće bježe na dulje vrijeme, jave se nekome iz primarnog socijalnog okruženja, obilježen je stihijskim provođenjem slobodnog vremena. Slijede izjave mladih koje mogu dočarati taj tip bijega: „9: *Pa, planirao sam, da, otkad sam došao. Znači, kad sam vidio kako je stanje, sve to, onda sam plani- počeo planirati, i, tak da sam pobjegao.... Kad sam bio pušten, izašao van, išo u školu zapravo, i nisam ni ošo na nastavu, neg sam sam produžio na kolodvor, i ošo sam u selo kod sebe. Ne kući, nego u selu kod prijatelja. Pa zato što sam znao da me on neće nikad reć, nit prijavit policiji, i tak.*“ (9); „13: *Pa ne znam... Moj dan k'o moj dan, ništa posebno. Probudila sam se oko 12, 1, popila kavu, otišla van s frendovima, družila se...*” (13).

Nadalje, iz iskustava koje su mladi podijelili sa istraživačicama, bilo je moguće prepoznati i određene obrasce vezano uz sam **način odlaska u bijeg/povratka iz bijega**. Tako se kao česti način odlaska spominje **neko prijevozno sredstvo (vlak, auto)** – što ujedno implicira bijeg u drugo mjesto. Primjerice: „11: *Oni su se slupali malo što su nas ostavili, oni su nas ostavili i odlučili se još malo provozat. I onda smo došli do Našica do kolodvora, i, al u vlaku smo se švercali do Slatine i onda smo od tamo nadalje stopali.*“ (11); „8: *I onda sam ošo, izašo iz ustanove, uzo torbu sa stvarima i o'šo na vlak.*“ (8). Kada je riječ o povratku u odgojnu ustanovu, dio mladih govori o **samostalnom povratku**, dok neki imaju i iskustvo **povratka u pratnji policije**: „2: *Pa do deset i pol. Oni su me, policajci su me vidli da hodam po gradu i to.*“ (2); „7: *Možda bismo ostali duže u bijegu, ali policija nas.... je zaustavila i vratila.*“ (7).

Nadalje, kategorija bijeg je društveni događaj sadrži dva koda - **bijeg s prijateljem iz doma i pomagači (prijatelji, obitelji) tijekom bijega osiguravaju elementarne životne potrebe**. Dakle, rijetko se događa da mladi sami pobjegnu i nikom se ne jave – u pravilu bježe s nekim iz doma i/ili nekome u svoje primarno okruženje, ali znaju i kombinirati/spajati te dvije socijalne mreže: „9: *Kad sam bio pušten, izišo van, išo u školu zapravo, i nisam ni ošo na nastavu, neg sam sam produžio...Na kolodvor, i ošo sam u selo kod sebe...Ne kući, nego u selu kod prijatelja.*⁸”; „Ona je prva pobjegla, i ja za njom, a dogovorili smo se. Da, ona je htjela da ja i ona, mislim, mi smo to zajedno htjeli da cijelu noć budemo zajedno, znači, na njen rođendan. I, bilo nam je jako lijepo.“ (9); „11: *I ja, ja ko ni većina nas nisam se mogla pomirit s tim i kak sam bila tek nova, ovo-ono, dečki su odma tu došli i zezali su. Bili su malo*

pijani i oni su rekli kao ajd s nama, ajd s nama još malo cugat idemo van bježat i idemo se zajebavat i tak to. A ja se nikad nisam voljela družiti s curama i to. I ja sam odma otišla za njima. I tak smo nas, pa uh, nas dosta je bilo tad u bijegu“(11); „11: To je bio tjedan dana prije Božića. Sad ovog Božića. Tad smo pobjegli ja i još tri dečka tu iz doma. Išli smo van s ekipom i znali smo da kasnimo u dom. Ja sam trebala doći u 10. To me jako naljutilo jer radila sam u kuhinji i mogla sam izaći tek u osam i onda mi da do 10. I ja sam odlučila ostat do 11. Mi kak smo se tak malo zatulumarili, malo smo si popili i ostali smo, malo je prošlo 11 i ne znam kak nam je sinulo u glavu, al sam smo odlučili pobjeći. I tad smo pobjegli u Zagreb.“(11); „10: Zato što sam svoj rođendan provela sa dečkom. Isto je iz doma. I: A gdje ste bili? Kod njega doma. Živi s tatom.“(10).

Dakle, mladi najčešće u bijeg odlaze s prijateljem/prijateljicom iz odgojne ustanove, a najčešća destinacija im je okruženje bliskih ljudi – obitelji, prijatelja, mladića/djevojaka, koji su ujedno **”pomagači” u bijegu koji osiguravaju elementarne životne potrebe** (hranu, cigarete, piće, smještaj, prijevoz). Primjer nekih izjava koje te potkrepljuju: „11: A bili smo kod, to je bilo taman ljeto, i bili smo kod dvojice prijatelja na tavanu. Oni su nas skrivali. Donosili su nam hranu i sve. Pa zezali bi se cijele dane, odmarali bi, tak.“(11); „13: A išle smo do Zaboka. Prijatelj nas je častio. Imam ja puno prijatelja ovdje u Zagorju.“(13); „14: Mene je mama u svemu podržavala i ona je rekla ak' ja ne želim bit' u da ne moram bit'. I ona je meni davala i novce, ja sam sa sobom svoju robu uvijek imala i di god idem, nosim nešto robe sa sobom, to sam imala.“(14); „15: Pa većinom kad mi je šta trebalo, da, nazvala sam mamu – mama, treba mi to, to i to, onda je ona rekla 'dobro', kao 'reći ću sestri da ti donese di hoćeš da se nađeš s njom', ja bi' joj rekla. A i taj frend je radio i on pozna moju mamu i zna sve o nama, znači baš sve-sve-sve, i oduvijek mi je želio pomoć, ali kako; ali nikad nije znao kako. I onda je rek'o kao da ako mi bilo kad šta treba, da mu samo kažem. Tak' da je on meni uvijek pomag'o, sve što god mi je trebalo, sve sam dobila i sve sam imala.“(15); „13: Otišla bih na kebab, ono, bila bih mrtva gladna, ono, rekla bih daj dođi prijatelju, dođi po mene gladna sam k'o vuk. Ovi su mi dali tu neko pomije da jedem.“(13); „8: Pa kod prijatelja, na primjer, mama mi radi u Njemačkoj, nisu moji rastavljeni, nego, ode raditi zato što treba novaca i tak, i onda ona meni prije nego što sam pobjegao, nije ona ni znala da ću ja pobjeći, ja je pito da mi pošalje novaca, ovako preko, da imam preko tjedna i to, za cijeli mjesec mi onda pošalje tak 100 €, i tak bilo koliko, i onda sam imao i kupovao, ali većinom mama njegova je govorila da ne moram ništa kupovat, da mogu jest njihovu hranu...“(8).

Kao važno obilježje bijega, mladi navode i brojne **opasnosti tijekom bijega**. To se u velikoj mjeri odnosi na **nezadovoljenost egzistencijalnih životnih potreba**, poput potrebe za

hranom, vodom, sigurnim smještajem i sl.: „11: *Bilo mi je super onak, nije bilo tih glupih pravila. Napokon imam malo slobode. Mislim nije mi se sviđalo to što recimo nisam sad imala ovakve uvjete baš normalne uvjete za živjet. Pa na primjer krevet, kuhat si i tak to. Al mi je bilo odlično.*“(11); „11: *Pa posvuda. Spavali smo neko vrijeme, znali smo spavat recimo cijelu noć se vozikat tramvajima i spavat. Ima jedan bus koji je noćna linija i on vozi cijelu večer u krug. Mi smo cijelu večer prespavali u tom busu. I onda smo znali spavat u napuštenim vagonima. Pa bi spavali, ima jedna stara zgrada koja ima prozore. Mislim hladno je unutra, ali imala je i prozore i sve to nije toliko puhalo. I tu i tamo smo spavali par noći.*“(11); „12: *E... ii šta pojest i šta, di se istuširati, di se presvući, znači klasične opasnosti bjegova u nepoznato...*“(12).

Uz nezadovoljene potrebe, kao opasnosti tijekom bijega, mladi spominju **činjenje kaznenih djela**, poput krađe i oštećenja auta, obijanje kioska: „11: *To, to je bila opasnost, da, kad su slupali auto*“(11); **sudjelovanje u fizičkim obračunima**: „ 9: *I to, tak', malo smo išli piti i to, i onda smo se posvađali, pokačili, pa smo se malo potukli.*“(9); „ 10: *Išli smo pit i onda je izbila tuča.*“(10); „5: *Pa ne znam, neki likovi su se tukli i ja i frendica i još jedna likica se tukla i onda mi smo išli tu frendicu odvajat' od lika jer se ona isto potukla i onda sam ja pokupila šaku u glavu i onesvijestila sam se.*“(5); **konzumiranje alkohola i droga**: „11: *Onda smo se, išli bi van malo pa bi se vratili pa bi se malo napili i tak to. Pa imali su ovi kod kuće ohoho alkohola.*“(11); „1: *Napio sam se.*“(1).

Slijedom navedenoga, može se utvrditi kako postoje različite manifestacije bjegova iz odgojne ustanove koje se mogu povezati s razlozima za bijeg. Neki bjegovi su impulzivni, neplanirani i često se događaju zbog potrebe za zabavom/slobodom, te se demonstriraju u vidu produžavanja noćnog izlaska. S druge strane, postoje i bjegovi koji su više planirani te su češće motivirani općim nezadovoljstvom životom u odgojnoj ustanovi. Kod planiranih bjegova, mladi češće imaju „pomagače“ izvan odgojne ustanove koji im osiguravaju temeljne egzistencijalne potrebe. No, ta pomoć obično kratko traje, a i dio mladih (posebice oni koji impulzivno i neplanirano pobjegnu) takvu pomoć niti nema, te tijekom bijega dolazi do nezadovoljenja osnovnih životnih potreba, što mlade stavlja u veliku opasnost i ugroženost. Dio mladih, uz nezadovoljenost osnovnih životnih potreba, tijekom bijega, „upada“ i u opasnosti činjenja raznih kaznenih djela.

7.2. Socijalna mreža korisnika unutar ustanove

Ovom temom bilo je važno dobiti uvid o kvaliteti socijalne mreže unutar ustanove koja se odvija na relaciji korisnici-korisnici, korisnici-odgajatelji te korisnici-pomoćno osoblje. Unutar navedene teme prepoznate su sljedeće kategorije i kodovi:

Tablica 2. Kategorije i kodovi u sklopu teme **Socijalna mreža korisnika unutar ustanove**

Kategorije	Kodovi
Pozitivne socijalne veze s osobljem	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ostvarenje prisnog odnosa korisnika doma s jednim odgajateljem</i> • <i>Doživljaj odnosa s odgajateljima kao prijateljskog</i> • <i>Zajednička druženja i provođenje vremena u zajedničkim aktivnostima s odgajateljem</i> • <i>Topao odnos s pomoćnim osobljem</i>
Formalni odnosi među korisnicima	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nepostojanje stvarnih, iskrenih prijateljstava</i> • <i>Zajednička druženja kao mehanizam „preživljavanja“</i> • <i>Šutnja, izbjegavanje sukoba smatra se dobrim odnosom</i>
Oskudnost socijalne mreže vršnjaka	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nezadovoljstvo korisnika malim brojem vršnjaka unutar ustanove</i> • <i>Nedostatak socijalnih aktivnosti s vršnjacima</i>
Negativna percepcija odnosa unutar ustanove	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Svađe, konflikti među korisnicima ustanove</i> • <i>Psihofizičko nasilje grupe korisnika nad jednim korisnikom</i>
Nezadovoljstvo odnosima mladi prepoznaju kao poticaj za bijeg	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Indiferentnost korisnika prema odgajateljima</i> • <i>Osjećaj nepravde od strane odgajatelja</i> • <i>Učestala prepiranja odgajatelja i korisnika</i> • <i>Doživljaj korisnika o nedostatku brige od strane odgajatelja</i>

U provedenim intervjuima mladi naglašavaju kako ostvaruju pozitivne socijalne veze s osobljem. Prvi kod koji je prepoznat unutar ove kategorije jest kako korisnici najčešće ostvaruju prisne odnose s jednim odgajateljem u kojega imaju najviše povjerenja, s kojim se najbolje slažu tj. "kliknu": „I: A s kim se recimo možda najbolje slažeš? 4: Pa sa svojom

odgajateljicom. I: Matičnom? S njom si nekako najbliža? 4: Pa da, jer mi je pomogla kad sam imala problema u školi, kad sam počela plakati i sve to...“(4); „I: ..tko ti je, s kim se najbolje slažeš? 5: S tom odgajateljicom s opservacije. I: S njom? Aha, s njom si znači najbliža nekako. Aha, s njom onda najčešće i komuniciraš? 5: Da, svaku srijedu idem kod nje.“(5). Nadalje, u ostvarivanju pozitivnog odnosa s odgajateljima bitno im je da imaju doživljaj odnosa kao prijateljskog te da su slobodni u komunikaciji s njima. Ponekad, korisnici svoje odgajatelje smatraju i svojim prijateljima jer se odgajatelji izborom tema i načinom komunikacije prilagode korisnicima: „7: Mogao sam reći SVE. Znači odgajatelj od 30 godina koji je oženjen, koji ima svoje dijete, sve, nas dvojica smo sjedili ovako u kancle..u kancelariji i pili kavu, slušali muziku, smijali se, ludirali se, pričali o svemu i svačemu, o problemima, o ženama. Razumijete? Baš o svemu svemu.“(7); „11: I tak vam ja i on zajedno, baš smo, ja i on smo se skompali, nas dvoje baš...“(11). Za ostvarenje upravo takvoga, prijateljskog odnosa, odgajatelji s korisnicima provode slobodno vrijeme kroz one aktivnosti koje se obično ostvaruju s prisnim osobama kao što su ispijanje kave, slušanje glazbe, razgovaranje itd. Njihova **druženja i provođenje vremena u zajedničkim aktivnostima s odgajateljem** korisnica jasno opisuje u sljedećem citatu: “15: ...pa smo šetali, i tako, slikali se, pa to je bilo donekle oke, al većinom bude oke radi društva, al ajd' dobro. I na primjer, ova odgajateljica što nam sad ne radi, ona nas je često vodila na kave, u šetnje, na neke koncerte kad budu, i to bude stvarno super, sam što je ona sad na porodiljnom, nje nema, pa onda...nemamo to baš tako često.“(15). Zadnji kod koji se može izdvojiti unutar ove kategorije je **topao odnos s pomoćnim osobljem** za koji korisnici izvještavaju da se radi o vrlo pozitivnom odnosu s pomoćnim osobljem ustanove koji upotpunjavaju socijalnu mrežu unutar ustanove: „I: Kako se slažeš sa ostalim osobljem, tipa kuhari kuharice? 5: Super. I: Čistačice, kako se s njima slažeš? 5: Super. I: Bolje ili lošije nego s odgajateljima? 5: Bolje.“(5); „I: ...i čistačice, kuhari, kuharice, znači svo osoblje. Znači, kako se slažeš s njima? 4: Pa ja sam sa svima ok...“(4); „7: sad sam u kuhinji, završio sam gore s poslom i ja sam tu s kuharima jako dobar.“(7).

Druga kategorija koja se izdvaja, a tiče se odnosa među korisnicima doma jest kategorija **formalni odnosi među korisnicima**. Upravo iz naslova ove kategorije očitava se odnos koji je obilježen prosječnošću, nedovoljnom bliskošću i prisnosti među samim korisnicima. Unutar ustanove postoji **nepostojanje stvarnih, iskrenih prijateljstava** među korisnicima već primoranost na ostvarivanje odnosa iz razloga što se nalaze unutar iste ustanove, odnosno iz razloga što dijele zajednički životni prostor. Opis površnoga odnosa najbolje potkrjepljuju ovi citati: „I: A ovak' neke komunikacije između vas? 14: Ne baš previše. I: Općenito između svih

cura ili, ne znam, između tebe i njih? 14: Pa ja mogu sa svakim popričat', svi mi pričamo, al' sad baš ono nešto posebno – ne.“(14); „13: Pa svi su oni meni tu prijatelji, ali ustvari nemam. Nitko nije prijatelj tak' da ono.“(13). Nadalje, njihov nedostatak bliskosti u odnosima vidljiv je i kroz sljedeći kod **zajednička druženja kao „mehanizam preživljavanja“** gdje korisnici, kao socijalna bića imaju potrebu za ostvarivanjem komunikacije i druženja s vršnjacima te sudjelovanjem u određenim aktivnostima: „I: Jel se družiš s ljudima u domu? Šta radite ovako svi skupa? 4: Pa znam pogledat navečer samo film. Znam otić i tu nekad na tribine, mislim ispred doma, dođu dečki pa onda...“(4); „13: Ovo je sad preživljavanje bi se to nazvalo. Ovo je prijateljstvo iz koristi jer imam cigarete, jer imam kavu, jer je njima dosadno.“(13). Također, kao jedan od načina „preživljavanja“ unutar ustanove, korisnici govore o izbjegavanju dublje komunikacije s ostalim korisnicima kako ne bi došli u sukob s njima. Dakle, šutnjom, neuzvraćanjem na provokacije, korisnici izbjegavaju sukob s drugim korisnicima kako ne bi ulazili u sukobe s osobama s kojima dijele životni prostor. Vidljivo je iz ovoga citata: „I: A kako se onda slažeš sa njima? 4: Pa...Slažem se, šutim, šta mi smeta ne želim reć...“(4). Međutim, ovakav odnos, kao što je gore navedeno, korisnici smatraju pozitivnim odnosom te iz takvih korisnikovih viđenja odnosa, kodom **šutnja, izbjegavanje sukoba smatra se dobrim odnosom**, najbolje se opisuje iskrivljenost percepcije korisnika o faktorima dobrog, pozitivnog odnosa s ostalim korisnicima: „I: Kako se slažeš sa drugim dečkima i mladima? 1: Dobro...nemam nikakvih problema, ne, nikakvih ne...“(1).

Iduća kategorija je nazvana **oskudnost socijalne mreže vršnjaka**, koja također, kao i prethodna, opisuje socijalnu mrežu korisnika, ali u kontekstu nedostatka korisnika unutar ustanove te se kao posljedica malog broja korisnika osjeća nedostatak kvalitetne dinamike socijalnih odnosa, ali i izbora s kime se mogu družiti. Izraženo je **nezadovoljstvo korisnika malim brojem vršnjaka unutar ustanove**: „13: Pa malo nas je, sad nas je 3, s tim da su 2 cure u bijegu. I: Aha, znači uvijek vas je tak' malo nekako? 13: Da. I: Znači dosadno ti je u domu. 13: Jako dosadno.“(13) te su zbog **nedostatka socijalnih aktivnosti s vršnjacima** korisnici nezadovoljni svojim boravkom u ustanovi: „12: ...znači brojčano 140 djece se smanjilo na 2, 3 korisnika, to te doslovno ubije u pojam. Tuga, živčanost, ta dosada.“(12).

Iz kategorije **negativna percepcija odnosa unutar ustanove** vidljivo je kako postoje loši odnosi između korisnika doma gdje su prisutne **svađe, konflikti među korisnicima ustanove**. Navode da nisu ostvarili najbolje međusobne odnose te da nerijetko dolazi do verbalnih pa i fizičkih okršaja: „12: ...potukla su se dva dečka, jedan naš jedan Rom te je ona nazvala, ne znam, bratića od tog Roma i tu su došla, ne znam, dva kombija i oni su tu radili šou po domu.“(12). Također, korisnici izvještavaju o **psihofizičkom nasilju grupe korisnika nad**

jednim korisnikom: „14: *I onda su one mene napale, počele su me tuć' i vrijeđat', i onda su to lijepo prosipale sve po sobi i sve-stavile su svu moju robu gore na to. Nešto robe su i bacale van kroz prozor.*“ (14) koji se zbog straha od grupe korisnika i daljnjeg maltretiranja ne usuđuju suprotstaviti nasilnicima tj. ne žele sebi „komplicirati“ boravak u domu jer smatraju da bi uzvraćanjem na njihovo nasilje moglo doći do novih sukoba: „6: *Što neću odgovoriti iz razloga a iz razloga jedan je strah zato što znam da je ta osoba duplo veća i jača nego jednostavno ne želim... jedna je strah a druga je iz razloga što znam da ću ovdje biti dosta dugo i jednostavno ne želim si komplicirati svoj smještaj u ovom domu jer znam da sam s tim osobama pa može se reć po cijele dane s njima i jednostavno ne želim si zakomplicirati jer znam da ako uzvratim nešto da će izbit do sukoba ili nešto tako a s time se zaista ne želim...*“ (6).

Zadnja prepoznata kategorija je **nezadovoljstvo odnosima mladi prepoznaju kao poticaj za bijeg**. Ovime je naznačena važnost međuljudskih odnosa za korisnike te cjelokupna atmosfera u ustanovi koji mogu biti jedan od razloga bijega. U sadržaju intervjua, na generalnoj razini, naglašena je **indiferentnost korisnika prema odgajateljima** u kojem su korisnici na izravne upite o odnosima s odgajateljima odgovarali kratkim izjavnim rečenicama opisujući ih niti dobrim niti lošim: „I: *A kak se slažeš tu sa mladima, s odgajateljima?* 15: *S odgajateljima...pa ono, donekle okej.*“ (15); „I: *A kako se slažeš s odgajateljima?* 5: *Pa, manje više ok.*“ (5). Nadalje, subjektivni doživljaj korisnika u odnosu na odgajatelje je **osjećaj nepravde od strane odgajatelja prema korisnicima** te smatraju kako su odgajatelji ponekad previše strogi, kako ih bespotrebno kažnjavaju za svaku sitnicu: „11: *Onda recimo pomaknula sam nedavno stol u sobi sam samo rotirala. Vрати to natrag, ja sam ga stavio kak sam ga ja stavio. Isto taj odgajatelj. Ajd drugo su neka normalna pravila, al ovi ovdje pretjeruju.*“ (11). Također, **učestala prepiranja odgajatelja i korisnika** doprinose stvaranju negativnih odnosa, a kao najčešći razlog njihovih prepiranja korisnici navode nezadovoljstvo zbog odgajateljeve rigidnosti u provođenju pravila: „15: *...mi kak smo ušli na odjel, rekli smo, ova, ona kaže cure dođite u ured, mi smo rekli sam mi ne želimo pričat s nikim, i ošle u svoje sobe. I ona je rekla kao, idite u svoje sobe, ne izlazite iz soba, znači to je bilo katastrofa, onda sam ja, ovaj, ona je ulazila u moju sobu, međutim, sam se ja s njom posvađala, bilo je tu svašta, ja sam nju izvrijeđala i sve to.*“ (15). Kao zadnji kod koji se ističe u ovoj kategoriji navodi se **doživljaj korisnika o nedostatku brige od strane odgajatelja** koji se osjećaju zanemarenima, te navode izostanak stvarne brige i pomoći u rješavanju osobnih problema i poteškoća: „I: *Kao neka briga?* 13: *To se zove, to je to nešto što fali u tome da ne bježimo. I: Kao neka briga za vas?* 13: *Da, jer ovdje fakat nikog nije briga, ono, od njih.*“ (13); „I: *Al*

znači da odgajatelji ne rješavaju baš probleme ili šta? A zbog čega šta misliš? 11: Pa ne znam, to je tvoj problem, riješi si ga sama. Sama si se dovela u njega, ti si sad kriva za to, sad se izbavi iz toga.“(11).

7.3. Socijalna mreža korisnika izvan ustanove

Kroz predstavljanje rezultata prethodne teme prikazane su one dimenzije odnosa koje mladi ostvaruju svojim boravkom u odgojnoj ustanovi, a predstavljanjem rezultata teme *Socijalne mreže korisnika izvan ustanove* prikazat će se važnost socijalne mreže korisnika koju ostvaruju sa svojom primarnom sredinom. Unutar ove teme prepoznate su četiri kategorije: *Primarne obitelji obilježene problemima*, *Barem jedan značajni obiteljski odnos izvan ustanove*, *Značaj odnosa s vršnjacima izvan ustanove* te *Žudnja za obiteljskim domom*.

Tablica 3. Kategorije i kodovi u sklopu teme **Socijalna mreža korisnika izvan ustanove**

Kategorije	Kodovi
Primarne obitelji obilježene problemima	<ul style="list-style-type: none"> • Konzumacija alkohola članova obitelji • Nasilje unutar obitelji • Loše zdravstveno stanje roditelja • Zabrinutost korisnika za svoje roditelje
Barem jedan značajni obiteljski odnos izvan ustanove	<ul style="list-style-type: none"> • Provođenje zajedničkog vremena s članovima obitelji • Upućenost člana obitelji u život korisnika • Prihvatanje roditeljskih savjeta
Ostvarenje odnosa s vršnjacima izvan ustanove	<ul style="list-style-type: none"> • Zajedničko provođenje vremena • Prijatelji u primarnom okruženju smatrani su pravim prijateljima • Prijatelji izvan ustanove voljni su pomoći
Žudnja za obiteljskim domom	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostajanje članova obitelji • Korisnicima nedostaje obiteljska atmosfera

Prilikom razgovora s korisnicima o kvaliteti odnosa s osobama izvan ustanove vidljivo je da se njihovo odrastanje odvijalo u rizičnoj okolini te da su **primarne obitelji obilježene problemima**. Korisnici izvještavaju o negativnoj obiteljskoj atmosferi prouzrokovanoj **konzumacijom alkohola članova obitelji** te bijegu od kuće kao jedinom načinu izbjegavanja teške situacije. Roditelji su usredotočeni na nabavu alkoholnih pića, zanemaruju egzistencijalne potrebe svoje djece: „12: ..svatko ima po 200 kuna (roditelji),oni ne pojedu ništa nego popiju 10 litri piva i njima je to ono ručak večera doručak užina, ne znam, sve u jednom...“(12). Nekad u kombinaciji s alkoholnim pićem, ali i drugih okolnosti (psihički

problemi), korisnici su svjedoci, ali i žrtve **nasilja unutar obitelji**. Korisnici generalno izvještavaju o strahu koji je konstantno bio prisutan kod njih i ostalih članova obitelji zbog prisutnosti psihičkog i fizičkog nasilja jednog roditelja: „4: *Tata mi je prijetio preko telefona da ako ne dođem doma da će ubiti, zapaliti stan, da će njih ubiti i tako. I onda sam ja došla samo zbog tog da oni ne slušaju te prijetnje.*“ (4). Prethodno spomenuti psihički problemi roditelja nalaze se unutar koda **loše zdravstveno stanje roditelja** kojima su korisnici izloženi. Zbog psihičke neuravnoteženosti i nestabilnosti roditelja, korisnici doživljavaju stresove te su podložni doživljavanju rane traume koja kao za posljedicu može imati ugrozu cjeloživotnog zdravlja te razvoj problematičnog ponašanja korisnika: „10: *Moj tata se bio zapalio i onda je mene to malo pogodilo pa sam onda počela praviti probleme.*“ (10). Unatoč tome što najčešće ponašanja roditelja korisnika ne spadaju u sferu odgovornog roditeljstva, korisnici i dalje osjećaju bliskost s njima te iskazuju **zabrinutost za svoje roditelje** koja može biti motiv za bijeg iz ustanove: „7: *Tata mi ostaje sam kod kuće tak da je to sad meni...nije tata navikao bit sam kod kuće.*“ (7), ali jednako tako i povod za povratak u ustanovu: „15: *I onda sam čula od sestre da je mami katastrofa, da je u bolnici pošto ona nije baš dobra sa zdravljem, i onda, onda sam, onda smo se odlučili vratit.*“ (15).

Druga prepoznata kategorija je **barem jedan značajni obiteljski odnos izvan ustanove** koji „igra“ jako bitnu ulogu u životima korisnika iz razloga što korisnici unatoč tome što su izdvojeni iz primarne okoline i dalje nastoje imati osjećaj pripadnosti i važnosti u svojoj obiteljskoj sredini. Prema tome, održavanje kohezivnosti s pojedinim članovima obitelji pokušavaju ostvariti na različite načine, a najčešće kroz **provođenje zajedničkog vremena s članovima obitelji**: „7: *Jedan dan odem kod tete tamo malo nešto pomognem, tetku radim, tetak isto mi ima traktor i životinje.*“ (7). Također, naglašavaju važnost toga da zajedno proživljavaju za njih bitne događaje: „10: *Moja teta. Došla mi je u subotu na rođendan i eto tako.*“ (10). Isto tako, korisnici nerijetko izvještavaju o podršci i pomoći roditelja za vrijeme bijega što dovodi do saznanja o **upućenosti člana obitelji u život korisnika** unatoč tome što se korisnik trenutno ne nalazi pod njihovom skrbi: „14: *Mene je mama u svemu podržavala i ona je rekla ak' ja ne želim bit' da ne moram bit'. I ona je meni davala i novce, ja sam sa sobom svoju robu uvijek imala i di god idem, nosim nešto robe sa sobom, to sam imala.*“ (14). Važnost roditeljske uloge u životima adolescenata ogleda se i u **prihvatanju roditeljskih savjeta**: „6: *....ali na primjer meni tata kaže trava nije dobra nemoj, nemoj se s time baviti jer loše će se završiti, meni to automatski puno više znači zato jer što mi je on to rekao...*“ (6).

Sljedeća kategorija je kategorija koja se tiče vršnjačkih odnosa kod adolescenata te je imenovana kao **ostvarenje odnosa s vršnjacima izvan ustanove**. Boravak u domu ugrožava

održavanje kontakta s osobama koje se nalaze izvan doma: „11: *Imam sam jednu evo prijateljicu van doma.*“(11) te je upravo, kao što je i u prethodnoj kategoriji navedena važnost druženja i sudjelovanja u zajedničkim aktivnostima s članovima obitelji, bitno naglasiti i održavanje kontakta s vršnjacima izvan ustanove kroz ***zajedničko provođenje vremena***: „7: *...meni dođu prijatelji i tako, isto šalimo se, zezamo se, slušamo muziku i tako.*“(7). Idući kod ove kategorije zove se ***prijatelji u primarnom okruženju smatrani su pravim prijateljima*** kojim se može povući paralela s prethodno obrađenom temom, *Socijalna mreža korisnika unutar ustanove*, gdje su korisnici naveli nepostojanje ostvarenja pravih prijateljstava unutar ustanove te su naglašavali kako su „stvarni“ prijatelji zapravo oni koji se nalaze izvan ustanove: „13: *U mom gradu, tamo su mi prijatelji. Iako ih imam malo, ali to mogu nazvat' prijateljima.*“(13). Za osiguravanje egzistencijalnih potreba korisnici su izdvojili ***prijatelje izvan ustanove koji su voljni pomoći***: „13: *Pa budem gladna k'o vuk, zovem prijatelja daj doći, idemo van ono.*“(13).

Posljednja kategorija ove teme naziva je ***žudnja za obiteljskim domom*** gdje korisnici unatoč svjesnosti o postojanju problema kod kuće te narušenim obiteljskim odnosima u razgovoru ističu kako im ***nedostaju članovi obitelji***: „Nisam vid'la sestru jako dugo, ni braću, i fale mi užasno...“(14). Naučeni su na drugačija pravila i odnose unutar primarne obitelji od onih u domu te općenito manjak provođenja vremena s obitelji dovodi do nepotpunog zadovoljstva boravka u domu: „8: *Kod kuće sam smio sve. Normalno, slušao sam svoje. I dolazio sam kad mi kažu i to je to. Al sam smio. A ne ovo...*“(8). Jednom riječju, ***korisnicima nedostaje obiteljska atmosfera*** koja je drugačija od one u odgojnoj ustanovi: „14: *Teško mi je onak' nekako bez njih, naviknuta sam bila da je oko mene drljala galama, tuča, svađa, tak' da ono...*“(14). Ovom kategorijom vidljivo je da unatoč tome što se kao karakteristike obitelji korisnika mogu navesti nerazriješeni odnosi članova obitelji te njihova emocionalna nestabilnost, korisnici ipak navode obiteljsko okruženje za ono okruženje u koje se uvijek iznova žele vratiti.

7.4. Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega

Posljednjom temom, koja je važna za potpuno razumijevanje *Značaja socijalne mreže adolescenata kod bježanja iz odgojnih domova*, opisat će se okolnosti, ponašanja i osobe s kojima korisnici stupaju u odnose za vrijeme samog bijega te će to doprinijeti razjašnjenju motiva u odluci na bijeg, a koji se tiču korisnikove socijalne mreže. Analizom intervjua u sklopu ove teme prepoznate su četiri kategorije koje su navedene u Tablici 4.

Tablica 4. Kategorije i kodovi u sklopu teme **Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega**

Kategorija	Kodovi
Bijeg kako bi se vodio normalan društveni život	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Uobičajene aktivnosti i druženje s prijateljima</i> • <i>Sudjelovanje u socijalnim događajima</i> • <i>Nedostajanje partnera za održavanje ljubavne veze</i>
Bijeg iz ustanove je društveni događaj	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Odlazak s nekim iz ustanove</i> • <i>Važno im je s kim bježe</i>
Kontaktiranje i dobivanje podrške članova obitelji i prijatelja za vrijeme bijega	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Obitelj i prijatelji podržavaju odlazak iz ustanove</i> • <i>Osobe iz prirodnog okruženja im zadovoljavaju egzistencijalne potrebe za bijeg</i> • <i>Javljanje osobama - u koje imaju povjerenja</i> • <i>Nada da će se osobe iz primarnog okruženja promijeniti</i>
Korisnici su u društvu podložni antisocijalnom ponašanju	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Konzumacija opijata</i> • <i>Korisnici sudjeluju u tučnjavama</i> • <i>Sudjelovanje u kaznenim radnjama</i>

Korisnici su u intervjuima bili pitani o razlozima bjegova, motivima i čimbenicima koji su ih potaknuli na bijeg te će se u nastavku predstaviti socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega. Unutar kategorije **bijeg kako bi se vodio normalan društveni život** korisnici navode želju za slobodom koju ne osjećaju unutar ustanove, potrebu za druženjem i ostajanjem u izlasku do kasnih sati s prijateljima iz primarne sredine. Zapravo sve ***uobičajene aktivnosti i druženja s prijateljima*** te osjećaj zajedništva koji prevladava među korisnicima, čine one faktore koji ih navode na počinjenje bijega iz ustanove: „I: Dobro. A koje osobe su za tebe tad bile od velikog značaja, ti prijatelji s kojima si izašla? 5: Da. I: Znači to je zapravo bio glavni motiv, da budeš, da se zabaviš s njima? Da.“(5); „I1: Zato što smo svi bili onak tako složni. Baš se onak vidlo kako smo, svi zajedno smo sve radili i bilo nam je tako lijepo, tako smo se zezali. Mogli smo onak šetat po vani i zezat se, nismo morali paziti da ne bi zakasnili 5 minuta.“(11). Nadalje, ***sudjelovanje u socijalnim događajima*** nadopunjuje objašnjenje iz prethodne teme, *Socijalna mreža korisnika izvan ustanove*, koje se odnosilo na bitnost postojanja odnosa korisnika s barem jednim članom obitelji, dok ovdje korisnici naglašavaju važnost zajedničke proslave posebno važnih dana: „I4: Bio mi je rođendan i htjela sam bit’

*doma s mamom...bio je sestri rođendan i ja k'o ja, morala sam ić' doma čestitat joj. Ja sam došla doma i bila sam doma par dana i onda su - slučajno policija došla i zatekla me.“(14). Nadalje, do sada još nespomenuti odnosi, a koji su iznimno bitni u korisnikovim životima, jesu ljubavni odnosi. Negativni osjećaji prouzročeni **nedostajanjem partnera za održavanje ljubavne veze** dovode do odluke korisnika na bijeg: „14: Bila sam zaljubljena previše i nisam mogla baš bez te osobe i nisam se ni viđala s njim, ni družila, ništa.“(14).*

Za potpunije razumijevanje bijega kao događaja, za čije je izvođenje od ključne važnosti prisutnost drugih vršnjaka, najbolje će se prikazati kroz sljedeću kategoriju naslova **bijeg iz ustanove je društveni događaj**. Za početak, potrebno je naglasiti kako korisnici rijetko bježe sami gdje im u njihovu naumu počinjenja bijega pomaže međusobna potpora kako korisnika doma, tako i vršnjaka izvan doma, te iz razloga što se tijekom bijega korisnici mogu naći u nepredvidivim situacijama i okolnostima koje su u društvu lakše razriješe i prebrode. Dakle, osim što **bježe s nekim iz ustanove**: „I: Kažeš, kažeš, mi. Jel to...? 9: Mi. Ja i kolega. I: Ti si, znači nisi pobjegao sam, neg si još, s još jednim. 9: Nisam sam, nego još jedan kolega, da.“(9), **važno im je i s kim bježe**: „I: A koje osobe su za tebe tad bile od velikog značaja, ti prijatelji s kojima si izašla? 5: Da.“(5). Također, postoje situacije u kojima korisnici ponekad i kada ne žele pobjeći, pobjegnu na nagovor ostalih kolega: „7: Ne znam, on je nešto vikao da bi išao u bijeg, ja sam vikao da neću, on više da hoće i tak smo krenuli prema Čepinu...“(7).

Treća kategorija ove teme prepoznata je kao **korisnici kontaktiraju i dobivaju podršku članova obitelji i prijatelja za vrijeme bijega** u kojoj je naglasak na potpori šire obitelji i ranijih poznanstava za vrijeme bijega. Općenito, analizirajući sadržaj intervjua, dojam je takav da mladi imaju bliske osobe s kojima se osjećaju povezano te koriste resurse socijalne mreže iz svog „prirodnog“ okruženja za pomoć tijekom bijega. Iz prethodno navedenoga, jasno se „iskristalizirao“ kod **obitelj i prijatelji podržavaju odlazak iz ustanove** koji se može povezati i s kodom prijašnje kategorije pod imenom *Upućenost člana obitelji u život korisnika* gdje je vidljivo kako su roditelji ne samo upućeni u kretanja svoje djece već su uključeni u pomoć i osiguravanje mjesta boravka za vrijeme bijega: “11: Ja sam se javila tati i tati mi je reko da ja mogu bit kod njega kolko god ja hoću.“(11); I: I koliko si onda bila u Vinkovcima? 10: Tri dana. I: Jesi to bila kod dečka ili kod tate? 10: Kod tate. Bila sam jedan dan kod dečka i dva dana kod tate.“(10). Na prethodni kod nadovezuje se sljedeći koji govori kako **osobe iz prirodnog okruženja im zadovoljavaju egzistencijalne potrebe za vrijeme bijega**. On jasno naznačuje da se korisnici oslanjaju na pomoć njima bitnih osoba u rješavanju osnovnih,

primarnih potreba: „15: *Bili smo u Vinkovcima. Kod dva, kod njezinog dečka i mog prijatelja. Oni su nam davali hranu...kupovali.*“(15); „12: *...imam prijatelje po Zagrebu pa sam nazv'o prijatelja sto kuna i dobio sam, kupio sam njemu kartu...*“(12). Uz to što ne bježe sami već s nekim iz ustanove, bježe kod nekoga iz primarnog okruženja i u koga imaju povjerenja da će ih skrivati tj. da ih neće otkriti, opisano je kodom **javljanje osobama-u koje imaju povjerenje**. Upravo se, osim podrške, javlja i potreba za zajedničkim provođenjem vremena s osobama koje ih razumiju i s kojima se osjećaju sigurno i zaštićeno: „14: *Al' nikad nitko nije rek'o di sam. I: Znači, tvoji prijatelji, zapravo, mislim, u njih imaš povjerenja što se tiče takvih stvari – bjegova. Je l' oni razumiju zašto ti bježiš? 14: Da.*“(14). **Nada da će se promijeniti osobe iz primarnog okruženja** sveprisutna je u razmišljanjima korisnika. Posebice se to odnosi na neskladne odnose unutar obitelji, ali se najčešće dogodi da se korisnici razočaraju spoznajom da njihova obitelj i dalje ima narušenu dinamiku odnosa te da je sve ostalo jednako kao i onda kada su otišli u odgojnu ustanovu. Ipak, ponekad, uvid u obiteljsku situaciju pomogne korisniku da se lakše vrati u dom: „12: *...doš'o sam tam', bio sam s ocem, ali sam se pokajao odmah prvi dan jer sam doš'o u, ono, kuršlus di 4 čovjeka od 40 godina piju i puše, ne znam, sintetiku...*“(12).

Zadnja, četvrta, kategorija ove teme dotiče se negativnih aspekata koje za sobom povlači bijeg, a odnosi se na postojanje rizičnih situacija koje mogu biti potencijalno opasne po zdravlje i život korisnika. Dakle, sumirajući navedeno u naslov kategorije **korisnici su u društvu podložni antisocijalnom ponašanju** bit će navedene opasne okolnosti u kojima se korisnici nalaze. Kao prvo, izdvojeno, navodi se **konzumacija opijata** koja se može okarakterizirati kao „ispušni ventil“ gdje se korisnici potpomognuti te bivanjem hrabriji u društvu, odlučuju na korištenje određenih nedozvoljenih supstanci: „I: *Koliko ste onda dugo bili u bijegu? 10: Šest sati. Samo smo išli pit.*“(10); „13: *...jednom smo jedno do 5, onako već sam bila umorna i bila sam napušena i pijana...*“(13). Nadalje, sljedeća opasnost koja se izdvaja je ta da **korisnici sudjeluju u tučnjavama**, a najčešće iz razloga što se nalaze u rizičnom društvu koje su spremne na konflikt i na sudjelovanje u fizičkim okršajima: „I: *Jesi ti osjećala se tada u opasnosti? 10: Mislila sam da ću i ja dobit batina, da. I: Od ovog dečka? 10: Da. I: Zbog čega? 10: Zato što je bio nadrogiran i napušen. I: Aha. Onda si se bojala, ha? 10: Da. I: A kak ste onda zaustavili to? 10: Pa ovi drugi dečki su ga zaustavili.*“(10). Posljednjim kodom ove kategorije navodi se **sudjelovanje u kaznenim radnjama** na koje se korisnici, uz osjećaj moći i pripadanja jednoj skupini, u društvu ostalih vršnjaka odlučuju na ove, zakonom, zabranjene radnje: „11: *Dečki su ukrali auto, dobro ajd ja sam ušla u auto i to smo išli do nekog.*“(11); „I: *...a šta ste htjeli uzeti? 13: Novce, cigare. Cigare, novce, šta ja*

znam, sve smo uzimali, ono. Što bi se moglo prodat' samo da.. i sve to zbog droge i stvarno se ne isplati...“(13). Mnogi mladi ljudi, pa tako i korisnici odgojnih ustanova, svjedoci su raznih situacija u kojima su počinjena kaznena djela. Sukladno time, vidljiv je potencijalni negativni vršnjački utjecaj s obzirom na društvo u kojem se nalaze uz čiju potporu mogu ohrabreni donijeti odluke za sudjelovanjem u rizičnim situacijama koje dovode do negativnih ishoda. Kao posljedica ovakvog vršnjačkog utjecaja jasno se nameće mogućnost za razvijanjem daljnjih značajnih problema u ponašanju.

8. RASPRAVA

U ovom poglavlju raspraviti će se izneseni rezultati u odnosu na problemska pitanja rada od kojih se pošlo u ovom radu.

Prvo problemsko pitanje odnosilo se na *Opis socijalne mreže korisnika unutar ustanove*. Kao odgovor na pitanje o percepciji mladih o odnosima unutar ustanove omogućava unaprijed definirana tema *Socijalna mreža korisnika unutar ustanove*. Kroz prepoznate kategorije na temelju analize vidljivo je da korisnici ostvaruju *Pozitivne socijalne veze s osobljem*, da su odnosi s vršnjacima prepoznati kao *Formalni odnosi među korisnicima*, ističu nezadovoljstvo *Oskudnošću socijalne mreže vršnjaka* te ukazuju na postojanje psihofizičkog nasilja među korisnicima kroz *Negativnu percepciju odnosa unutar ustanove*. Sumirajući gore navedeno, mladi općenito *nezadovoljstvo odnosima prepoznaju kao poticaj za bijeg*.

Dakle, prva kategorija koja odnosi se na pozitivne odnose s osobljem koje karakterizira ostvarenje prisnog i prijateljskog odnosa s odgajateljima, provođenje vremena i obavljanje različitih aktivnosti zajedno s odgajateljima te pozitivni odnosi s pomoćnim osobljem. Korisnici ističu kako najčešće ostvare najprisnije odnose sa samo jednim odgajateljem u kojega imaju najviše povjerenja, a kao najčešća karakteristika takvih odgajatelja jest iskrena zainteresiranost za probleme korisnika te iskazana želja za zajedničkim sudjelovanjem u različitim aktivnostima. Nadalje, osim toga, korisnici navode da postoje i formalni odnosi s drugim korisnicima gdje su zajednička druženja samo u svrhu „preživljavanja“ sa nedostatkom stvarnih i iskrenih odnosa. Ono što korisnicima nedostaje u ustanovama je provođenje vremena sa vršnjacima što ima za posljedicu nedostatak sudjelovanja u socijalnim aktivnostima kao i čestu pojavu dosade. Finkelstein, Wamsley, Currie i Miranda (2004), intervjuirali su 30 adolescenata s kroničnom poviješću bjegova kao i osoblje u ustanovama za udomiteljstvo te su pokazali da upravo problem nedostatka vršnjaka u domovima dovodi do nedostatka aktivnosti i posljedično time uzrokovane dosade zbog čega mladi bježe iz domova. Sasvim je sigurno da boravak u domu može biti dodatno otežan ukoliko osoba nema vršnjaka s kojim bi mogla voditi razgovore i ostvariti prijateljstvo te takva situacija za posljedicu može imati održavanje odnosa s prijateljima izvan doma koji u nekim slučajevima mogu loše rezultirati ukoliko su prijatelji izvan doma skloni konzumaciji alkohola ili opijata. U istraživanju autora Pergamit i Ernst (2011) na osnovu prikupljenih podataka, utvrđeno je da mladi iskazuju osjećaj usamljenosti zbog nekvalitetnih odnosa s drugim korisnicima kao i

zbog nekvalitetnih odnosa s osobljem zbog česte izmjene osoblja ili zbog nepostojanja osobe s kojom će voditi razgovore o svojim problemima. Nezadovoljstvo postojećim stanjem u ustanovi te heterogenost u karakteristikama korisnika dovodi do čestih svađa te konflikata među korisnicima ustanove. Najučestalije psihofizičko nasilje je ono u kojem grupa korisnika napada samo jednog korisnika koji im se ne želi suprotstaviti. Oni takvo maltretiranje ne žele prijaviti odgajateljima iz straha da će takvim postupcima sebi dodatno „zakomplicirati“ boravak u domu. Također, korisnici ne osjećaju dovoljno brige od strane odgajatelja, ali osjećaju nepravdu s njihove strane što dovodi do frustracija. Posljedično rezultati ukazuju kako takav razvoj situacije dovodi do učestalih prepiranja odgajatelja i korisnika koji može završiti bijegom korisnika iz ustanove.

Odgovor na sljedeće problemsko pitanje daje obrada teme *Socijalna mreža korisnika izvan ustanove* kroz izjave mladih o članovima svoje obitelji kao i o prijateljima iz svoje primarne okoline. Rezultati istraživanja su pokazali da korisnici ustanove unatoč izdvojenosti iz svoje primarne okoline i dalje nastoje imati osjećaj pripadnosti i važnosti u svojoj obitelji te upravo to nastoje ostvariti provođenjem vremena s članovima obitelji, prihvaćanjem roditeljskih savjeta kao i obavještavanjem roditelja o bijegu. Na taj način mladi i dalje njeguju svoje odnose s obitelji koji se u tim trenucima mogu činiti iznimno snažni što je utvrđeno i istraživanjem Jonhsona, Whitebeck-a i Hoyta (2005, prema Morewitz, 2016)) gdje se pokazalo kako korisnici ustanova nastavljaju kontaktirati članove svoje obitelji, a da njihovi odnosi mogu biti snažniji nego što je bilo ranije utvrđeno. Osim odnosa koje korisnici imaju s nekima od članova obitelji, velika se važnost pridaje i odnosima s prijateljima iz primarne okoline koje smatraju pravim i iskrenim prijateljima. Korisnici navode kako se trude održati stalan kontakt s njima te ih opisuju kao osobe koje su uvijek spremne pružiti im određenu pomoć. Prijatelje iz primarne okoline, korisnici ustanova opisuju kao iskrene prijatelje u koje imaju povjerenja i koji im pružaju podršku. Obiteljsko okruženje koje je u velikoj mjeri nestabilno i nesigurno ipak je od velikog značaja za adolescente te izdvojenost iz primarne obitelji može dovesti do nezadovoljstva boravkom u ustanovi. Rezultati istraživanja McMahona i Curtina (2012) pokazali su kako boravak u domu utječe na kvalitetu i mogućnost održavanja odnosa s osobama iz primarne sredine. Navedeni problemi su gubitak kontakta sa širom obitelji, nemogućnost održavanja kontakta s grupama i sudjelovanje u aktivnostima koje su od posebne važnosti za korisnika. Rezultati ovog istraživanja koji ukazuju na potrebu za održavanjem kontakta kao i osjećaja pripadnosti s prijateljima iz primarne okoline u skladu su sa rezultatima koje je dobio Ennett (1999, prema Morewitz, 2016), a govore o tome da korisnici doma ostaju u kontaktu s prijateljima te da nastoje s njima ostvariti odnos pun

podrške i pomoći. Rezultati ovog istraživanja, pružaju širu sliku toga kako mladi opisuju socijalnu mrežu osoba izvan ustanove. Unatoč nestabilnoj situaciji u primarnoj obitelji koju karakteriziraju stalne svađe, galama i nasilje, korisnici ustanova izjavljuju kako im nedostaje obiteljska atmosfera i neki od članova obitelji. Također, izvještavaju o strahu koji proizlazi iz nepredvidivih okolnosti zbog neimaštine i loših zdravstvenih stanja nekih članova obitelji, no dok opisuju svoju obitelj i prijatelje iz primarne okoline, ipak je vidljivo kako ih opisuju s ponešto čežnje i nedostajanja.

Na treće problemsko pitanje odgovorit će se putem analize teme *Socijalna mreža mladih za vrijeme bijega* kojom se mogu objasniti oni odnosi koje mladi najčešće spominju kada govore o bijegu. Prilikom opisivanja socijalne mreže za vrijeme bijega, mladi često navode da ne bježe sami već u društvu drugih korisnika ili vršnjaka koji također borave u domovima. Ponekad navode da bježe iz doma ne svojom voljom već na nagovor drugih korisnika ili vršnjaka. Ovdje je očigledno da bijeg može biti uzrokovan vršnjačkim pritiskom koji mladima stvaraju drugi korisnici ili vršnjaci primarne okoline, a koji utječe na njihove odluke. Osim drugih korisnika s kojima bježe, mladi često spominju i neke od članova svoje obitelji koji podržavaju njihov bijeg kao i druge prijatelje ili poznanike u koje imaju povjerenja. Njihova podrška im je bitna kako bi održali svoje osnovne egzistencijalne potrebe. Dakle, članovi obitelji, prijatelji i drugi korisnici su osobe koje mladi najčešće spominju u svojim opisima kada razgovaraju o bijegu iz doma i koje opisuju kao osobe od povjerenja uvijek spremne pomoći. Kada govorimo o rezultatima stranih istraživanja, Finkelstein i sur., (2004) su intervjuirajući mlade dobili informacije koje su sukladne rezultatima ovog istraživanja, a tiču se tri glavne skupine osoba s kojima mladi provode vrijeme tijekom bijega: obitelj, prijatelji te partneri. Također, rezultati istraživanja autora Pergamita i Ernsta (2011) idu u prilog rezultatima ovdje provedenog istraživanja te pokazuju kako mladi u mnogo slučajeva odlaze u prijateljev dom, a određeni postotak njih provodi noć u rodbinskom domu. U ovom istraživanju samo jedan korisnik navodi da je proveo noć na otvorenom mjestu što ide u prilog činjenici kako se mladi teže odlučuju na bijeg ukoliko nemaju „plan“ bijega. Ta konstatacija je dokazana i u istraživanju Finkelstein i sur. (2004), gdje se korisnici ustanove na bijeg odlučuju samo u slučajevima kada imaju plan bijega, odnosno znaju gdje će noćiti i s kime će provoditi vrijeme. S obzirom da mladi tijekom bijega pronađu određeni smještaj kao i druge fizičke ili psihičke elemente koji su im egzistencijalno bitni, oni opisuju svoju socijalnu mrežu tijekom bijega poprilično pozitivno iako postoje i određene opasnosti i rizici ukoliko se mladi tijekom bijega nađu u grupama osoba koje konzumiraju alkohol ili različite opijate te su počinitelji kaznenih djela.

Četvrto i peto problemsko pitanje koje se odnosi na analizu rizičnih, odnosno zaštitnih čimbenika socijalne mreže mladih, bit će objašnjeno kroz interpretaciju sve četiri, unaprijed definirane teme (*Obilježja bijega, Socijalna mreža korisnika unutar ustanove, Socijalna mreža korisnika izvan ustanove te Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega*). Zanimljivo je istaknuti kako izjave mladih tijekom provođenja intervjua govore o tome da većinu odnosa nije moguće okarakterizirati kao isključivo rizične ili kao zaštitne već postoje određeni elementi u odnosima koji ih mogu obilježiti kao rizični ili zaštitni. Stoga se vrlo izazovnim čini odrediti i istaknuti čimbenike koje u odnosima mogu predstavljati rizik ili zaštitu, odnosno neko obilježje odnosa može se činiti kao rizik za bijeg, ali je zaštita od drugih vrsta izloženosti. Slijedi analiza u nastavku.

Kroz prizmu neispunjenih odnosa s drugim korisnicima, odgajateljima tj. stručnjacima ustanove (koji mogu predstavljati rizične čimbenike za bježanje iz ustanove) odgovorit će se na problemsko pitanje *Koje odnose mladi prepoznaju kao rizične čimbenike za bježanje iz odgojnih ustanova*. Za početak, potrebno je naglasiti kako se korisnik odmah po izdvajanju iz svoje obitelji i smještajem u ustanovu nalazi u riziku. Za korisnika je rizičan čimbenik što ne može biti sa svojom obitelji koja u svojoj osnovi treba biti zaštita adolescentu kroz uređene odnose članova obitelji. Međutim, s obzirom da je većina korisnika živjela u obiteljima međusobno narušenih odnosa, takve obitelji predstavljaju rizičan čimbenik za korisnika kojem se izdvajanjem iz takve sredine želi omogućiti zdravi psihosocijalni razvoj. Dakle, većina korisnika živjela je u obiteljima koje nisu imale stabilnu strukturu kao ni pravila koja bi razvila disciplinu kod djece, sve je veća pojava da korisnici u odgojnim ustanovama bježe jer se osjećaju kao da ih se sputava zbog pravila koja se moraju poštovati. Posljedično time, potreba za slobodom koja se javlja zbog nametnutih pravila uz potrebu za vođenjem normalnog društvenog života, koji se može okarakterizirati kao druženje sa prijateljima primarne okoline, navodi mlade na bijeg. Osim toga, neki od motiva za bijeg koji spadaju u kategoriju *bijega kako bi se vodio normalan društveni život* jesu sudjelovanje u socijalnim događajima kao i nedostajanje partnera za održavanje ljubavne veze. Navode pokušaj uspostavljanja kontakata s obitelji, prijateljima tj. zajednicom u kojoj su ranije živjeli. Ovdje se jasno očituje potreba korisnika za interakcijom sa osobama iz zajednice u kojoj su prethodno živjeli zbog neadekvatne povezanosti kao i zbog manjka osjećaja bliskosti sa drugim korisnicima doma ili sa odgajateljima i stručnjacima s kojima surađuju. Rezultati istraživanja Ennet i sur. (1999, prema Morewitz, 2016) navode kako se mladi druže s vršnjacima koji ih ne tjeraju na sudjelovanje u kaznenim djelima, dok rezultati ovog istraživanja pokazuju kako korisnici domova sudjeluju u rizičnim radnjama kao što je

konzumacija alkohola i druga te drugim kaznenim djelima (poput krađe). Nadalje, povezanost s drugim korisnicima, a tako i sa odgajateljima od velike je važnosti te je jako bitan čimbenik koji, ukoliko je narušen, može dovesti do ozbiljnih posljedica i problema, a bijeg je samo jedan od njih. Narušeni i neadekvatni odnosi sa odgajateljima i korisnicima mogu se navesti kao rizični čimbenici za bijeg iz ustanova što je također pokazano u istraživanju autora Pergamit i Ernst (2011) gdje je ustanovljena korelacija koja ukazuje na to da lošiji odnosi između korisnika doma, odgajatelja i vršnjaka dovode do veće učestalosti bježanja iz doma. Rezultati istraživanja autora Attar-Schwartz (2013) pokazuju da su adolescenti češće bježali iz ustanova ukoliko su opisivali osoblje kao stroge i nepodržavajuće osobe. U ovom istraživanju, vidljivo je da se korisnici često javljaju članovima obitelji za vrijeme bijega te za to dobivaju njihovu podršku. Osim toga, ne javljaju se samo članovima svoje obitelji, već onim osobama u koje imaju povjerenja. Ovdje je opet očito, koliko je percepcija bliskosti i povezanosti s drugima ključna za boravak u domu. Nedostatak kvalitetnih odnosa s vršnjacima ili odgajateljima kao i nedostatak povjerenja može predstavljati rizik koji kasnije dovodi do bijega, ali i drugih problema koje bijeg nosi sa sobom. Česte svađe, doživljaj korisnika o nedostatku brige, osjećaj nepravde od strane odgajatelja, konflikti između korisnika te između odgajatelja i korisnika rizični su čimbenici za bijeg. Često loši odnosi s drugim korisnicima doma, a u isto vrijeme dobri odnosi s prijateljima iz primarnog okruženja koje smatraju pravim prijateljima koji su uvijek spremni pomoći, također stvaraju rizik za bijeg iz doma. Finkelstein i sur. (2004), u svom su istraživanju dobili rezultate koji pokazuju da i nedostatak vršnjačke grupe unutar ustanove te zbog onoga što slijedi iz toga, a to su nedostatak aktivnosti i time uzrokovane dosade mogu dovesti do bijega iz ustanove.

Zadnje problemsko pitanje *Koje odnose mladi prepoznaju kao zaštitne čimbenike od bježanja iz odgojnih ustanova* bit će objašnjeno kroz interakcije korisnika, korisnika i njegove obitelji, te kroz prizmu odnosa korisnika i odgajatelja te korisnika i vršnjaka izvan ustanove. Dakle, komunikacija, održavanje odnosa korisnika za vrijeme boravka u instituciji s obitelji i vršnjacima izvan ustanove zaštitni je čimbenik za mladu osobu. Naime, važno je imati na umu kako mladi, kada se već odluče na bijeg, najčešće traže pomoć upravo od roditelja i vršnjaka. Bitno je naglasiti kako im oni osiguravaju primarne potrebe u smislu nalaženja smještaja i opskrbljivanja hranom. Vrlo vjerojatno bi izostankom podrške osoba primarne sredine, korisnici ustanova, bili primorani sudjelovati u rizičnim radnjama poput prosjačenja, krađe, skitnje i lutanja kako bi zadovoljili egzistencijalne potrebe. Nadalje, što se tiče odnosa korisnik-odgajatelj, pozitivni i prisni odnosi s jednim od odgajatelja u kojem mladi uočavaju odnos pun povjerenja, topline i prijateljstva, sasvim sigurno predstavljaju jedan od zaštitnih

čimbenika od bježanja iz odgojnih ustanova. Ukoliko mladi u odgajateljima prepoznaju osobu kojoj mogu vjerovati, osobu koja ih neće dovoditi u nepredvidive situacije te će uvijek biti tu za njih, vrlo je vjerojatno da će to smanjiti učestalost bježanja iz ustanova. Prethodno navedeni rezultati ovog istraživanja pokazali su da mladi izvještavaju o pozitivnim i prisnim odnosima s nekim od odgajatelja kao i s članovima pomoćnog osoblja. Ono što su rezultati također pokazali, a veoma je bitno to spomenuti, je mali broj vršnjaka u odgojnim ustanovama što zatim utječe na nedostatak socijalnih aktivnosti s vršnjacima, a samim time na ponašanje korisnika koje nije u skladu sa pravilima odgojnih ustanova. Iz ovoga možemo zaključiti da bi veći broj kontakata s vršnjacima kao i različite socijalne aktivnosti mogle djelovati kao zaštitni faktor od bježanja iz ustanova. Osim toga, bitno je naglasiti da mladi kroz prijateljske odnose s odgajateljima nastoje kompenzirati odnose koje većinom nisu mogli ostvariti sa svojim roditeljima zbog čega bi kvalitetniji pristup odgajatelja kao i njihova veća posvećenost bila od velikog značaja za mlade te bi se samim time vjerojatno smanjila učestalost bježanja iz ustanova. U istraživanju autora Pergamit i Ernst (2011), mladi koji su bili sudionici navodili su određene preporuke za unapređenje sustava odgojnih ustanova te su neke od njih bile veća posvećenost i bolja komunikacija između odgajatelja i korisnika što bi sigurno utjecalo na smanjenje bježanja iz ustanova. Ono što mladi također navode kao preporuku je veći broj stručnjaka kako bi pomoć i podrška mladima uvijek bila dostupna. U ovom istraživanju se ne navodi konkretno ova preporuka, no može se pretpostaviti da bi upravo veći broj stručnjaka kao i bolja komunikacija i veća posvećenost odgajatelja mogli biti značajni zaštitni faktori od bježanja iz odgojnih ustanova. U istraživanju koje je provedeno u Hrvatskoj (Ratkajec Gašević, Maurović i Zalović, 2017) korisnici koji su bili sudionici, kao preporuku koja bi ih spriječila u bježanju navode poboljšanje kvalitete odnosa između odgajatelja i korisnika. Iz svega ovoga je vidljivo kako su odnosi između odgajatelja i korisnika kao i osjećaj prihvaćenosti i prijateljstva ključni za smanjivanje učestalosti bježanja i delikventnog ponašanja korisnika odgojnih ustanova.

9. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga rada bio je istražiti i utvrditi značaj socijalne mreže kod adolescenata kod pojavnosti bježanja iz odgojnih ustanova. Boravak u ustanovi utječe na kvalitetu i mogućnost održavanja odnosa s osobama iz primarne sredine. S obzirom na tu konstataciju, mladi češće kroz odnose sa stručnjakom nego kroz veze s ostalim korisnicima ostvaruju prisne odnose. U najviše slučajeva, korisnici ostvaruju blizak odnos sa samo jednim odgajateljem čiji odnos opisuju, zanimljivo, više prijateljskim nego odnosom roditelj- dijete. Njihov odnos se temelji na individualnim razgovorima, druženjima i zajedničkim aktivnostima pa u tim odgajateljima prepoznaju svoje prave prijatelje koji se nalaze izvan ustanove. Unutar ustanove korisnici međusobno ne razvijaju iskrena prijateljstva, štoviše, odnose opisuju formalnima, ali ipak potrebnima za „preživljavanje“ u ustanovi. Međutim, u odluci na bijeg korisnici se međusobno podržavaju, štoviše zajedno bježe iz ustanove. Nadalje, kao osobe koje podržavaju njihov bijeg, mladi često spominju članove svoje obitelji kao i druge prijatelje ili poznanike u koje imaju povjerenja. Njihova podrška im je bitna kako bi održali svoje osnovne egzistencijalne potrebe. Iz prethodno navedenog, jasno je naznačeno koje su to važne osobe koje mladi najčešće spominju u svojim opisima kada razgovaraju o bijegu iz ustanove. Također, pokušao se dati odgovor na pitanje koji to rizični čimbenici doprinose bijegu, odnosno koji to zaštitni čimbenici odvlače mlade osobe od bijega iz ustanova. Korisnici koji se uključuju u instituciju donose sa sobom mnoštvo nerazriješenih problema i emocija koje se još više razbuktavaju dolaskom u nepoznatu sredinu. Iako se boravkom u odgojnim ustanovama nastoji pomoći djeci na način da ih se odvoji od nestabilne i rizične okoline u kojoj su prethodno živjeli, često se događa da je djeci teško adaptirati se na novu okolinu i nove ljude zbog čega oni bježe te se vraćaju u svoju primarnu okolinu. Često se djeca zbog potrebe za sudjelovanjem u obiteljskim događajima kao što su to rođendani ili blagdani, okušavaju u bježanju iz odgojnih ustanova kako bi bili sa svojim obiteljima bez obzira na nestrukturiranu i nestabilnu obiteljsku atmosferu. Međutim, iako je želja za druženjem i provođenjem vremena s bliskim osobama, motiv bijega, ne mora nužno predstavljati rizični čimbenik. Zapravo, veći bi bio rizik za korisnike da ne sudjeluju u socijalnim događajima i da ne razvijaju socijalne vještine kroz interakcije s drugim osobama. Bitno je da ostvaruju odnose u kojima mogu vježbati socijalne vještine koje će im omogućiti normalno funkcioniranje u raznim situacijama i okolnostima. Obitelj i prijatelji mogu biti zaštitni faktor kada zadovoljavaju neke elementarne potrebe korisnicima za vrijeme bijega. Mladi održavaju

barem jedan značajni obiteljski odnos izvan ustanove te imaju širok spektar vršnjaka primarne okoline koje smatraju pravim prijateljima. Za vrijeme bijega korisnici se upravo njima javljaju, izvještavaju ih gdje se nalaze što može doprinijeti sprječavanju većih opasnosti korisnika za vrijeme bijega. Dakle, važno je napomenuti kako je iznimno bitno da se mladi imaju kome javiti kada pobjegnu, da se nalaze na sigurnome mjestu što pridonosi prevenciji mogućih opasnih radnji. Osim odnosa sa obitelji i prijateljima iz primarne okoline, bitno je spomenuti i odnose korisnika i odgajatelja kao i drugih stručnjaka s kojima korisnici konstantno surađuju. Odnosi korisnika i odgajatelja često mogu postati rizični čimbenik koji bi mogao dovesti do različitih problema, a jedan od njih je bijeg. Ukoliko je odnos distanciran i formalan, to često može dovesti do problema sa adaptacijom na novo okruženje kao i do problema u ponašanju i do bježanja iz odgojnih ustanova.

Veoma je važno napraviti dobru organizaciju sustava odgojnih ustanova koja se tiče fizičkih uvjeta, pravila ponašanja kao i odnosa između korisnika i odgajatelja. Ovaj rad jasno oslikava interpersonalnu situaciju koja prevladava u ustanovama zbog čega rezultati istraživanja mogu značajno utjecati na promjenu i poboljšanje stanja u odgojnim ustanovama u čemu se ogleda praktični doprinos rada. Ono što je ključno za poboljšanje stanja i funkcioniranja odgojnih ustanova jesu odnosi između korisnika i odgajatelja te bi rezultati ovog istraživanja, kao jednog od rijetkih provedenih na području Hrvatske na ovu temu, trebali znatno utjecati na brojne odgojne ustanove u svrhu poboljšanja njihove postojeće organizacije. Posao odgajatelja zahtijeva značajnu posvećenost, empatiju kao i odgovornost što je jako bitno da bi se on adekvatno obavljao. Topli i prijateljski odnosi s mnogo povjerenja koje korisnici osjećaju prema odgajateljima su doista krucijalni za smanjenje različitih problema u ponašanju. Također, djeca koja borave u odgojnim ustanovama većinom dolaze iz nestrukturiranih i nestabilnih obitelji u čijoj atmosferi nisu bili obvezni poštovati i pridržavati se određenih pravila zbog čega im je teško naviknuti se na pravila koja postoje u odgojnim ustanovama. Odgajatelji koji utvrđuju spomenuta pravila, trebali bi pronaći ponešto blaži pristup predstavljanja pravila korisnicima doma. Nametanje pravila bi vjerojatno moglo izazvati suprotne reakcije od onih koje se pravilima zahtijevaju zbog čega smatram da bi individualni razgovori s djecom u kojima bi se djeci objašnjavalo zašto je koje pravilo bitno, bili od velike koristi. Spomenuto je da mali broj vršnjaka može predstavljati jedan od rizičnih čimbenika te smatram da bi bolja organizacija sustava odgojnih ustanova mogla doprinijeti rješavanju ovog problema. S obzirom na mali broj vršnjaka u odgojnim ustanovama, odgajatelji bi mogli organizirati druženja korisnika ustanova sa vršnjacima iz drugih domova ili škola. Osim toga, mogle bi se organizirati posjete prijatelja iz primarne okoline, a sve u

svrhu smanjenja bježanja kao i olakšavanja boravka u odgojnim ustanovama. Rezultati ovog istraživanja, kao i rezultati stranih istraživanja koje sam prethodno navela, pokazuju određene sličnosti u opisivanju utjecaja socijalnih mreža korisnika tijekom njihova boravka u odgojnim ustanovama. Sasvim je jasno da prijatelji i obitelj iz primarne okoline mogu imati velik utjecaj na problemsko ponašanje korisnika koje je prouzrokovano i teškoćama u adaptaciji, nedostatkom vršnjaka kao i formalnim odnosima korisnika i odgajatelja. Odabrala sam istraživati o ovoj temi upravo iz razloga što se danas na našim područjima slabo istražuje, ali i malo govori o problemu uvjeta u odgojnim ustanovama te smatram da bi ovaj rad mogao u velikoj mjeri doprinijeti poboljšanju i mijenjanju situacije u odgojnim ustanovama.

10. POPIS LITERATURE

1. Attar-Schwartz, S. (2013). Runaway behavior among adolescents in residential care: The role of personal characteristics, victimization experiences while in care, social climate, and institutional factors. *Children and Youth Services Review*. 35(2), 258-267.
2. Benoit-Bryan, J. (2015), National Runaway Safeline's 2015 Reporter's Source Book on Runaway and Homeless Youth. [Internet], <raspoloživo na: <https://www.1800runaway.org/wp-content/uploads/2015/09/2015-Media-Source-Book-FINALv2.pdf> >, [pristupljeno 15.8. 2018.].
3. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bulić, M. (2015). Utjecaj obiteljskih prilika na poremećaje u ponašanju adolescenata. Diplomski rad. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
5. Car, S. (2013). Adolescencija 21.stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagoški istraživanja*. 10(2), 285-294.
6. Centar za nestalu i zlostavljanu djecu, (2016). Program prevencije bjegova. [Internet] raspoloživo na: http://cnzd.org/uploads/document/attachment/36/Program_prevencije_bjegova.pdf >, [pristupljeno 20.08 2018.].
7. Courtney, M., Skyles, A., Miranda, G., Zinn, A., Howard, E., Goerge, R. (2005): Youth Who Run Away from Substitute Care. [Internet] <raspoloživo na: http://www.chapinhall.org/sites/default/files/old_reports/174.pdf >, [pristupljeno 31.08 2018.].
8. Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. 63(1-2), 119-132.
9. Ferić, M (2008). Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: Razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 44(1), 15-26.
10. Finkelstein, M., Wamsley, M., Currie D., Miranda, D. (2004). Youth Who Chronically AWOL from Foster Care. [Internet] <raspoloživo na: https://storage.googleapis.com/vera-web-assets/downloads/Publications/youth-who-chronically-awol-from-foster-care-why-they-run-where-they-go-and-what-can-be-done/legacy_downloads/Foster_AWOLs.pdf>, [pristupljeno 31.08. 2018.].

11. Jeđud, I. (2008). Kvalitativni pristup u društvenim istraživanjima. U Koller- Trbović, N., Žižak, A. (ur): Kvalitativni pristup u društvenim istraživanjima (str. 15-35). Zagreb: Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
12. Klarin, M. (2006.). Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji- kontekst razvoja djeteta. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Klarin, M., Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata, Ljetopis socijalnog rada. 21 (2), 243-262.
14. Koller- Trbović, N., Mirosavljević, A., Jeđud Borić, I. (2017). Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju- konceptualne i metodičke odrednice. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
15. Koller- Trbović, N., Žižak, A. (2006). Samoiskaz djece i mladih s rizikom u obitelji i/ili ponašanju o doživljaju društvenih intervencija. Ljetopis socijalnog rada. 13(2), 231- 270.
16. Koller- Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011). Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih. Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih vlade Republike Hrvatske. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
17. Kusturin, S. (2002). Potrebe mladih u odgojnim ustanovama. Ljetopis studijskog centra socijalnog rada. 9 (2), 321-248.
18. Macuka, I. (2006). Skala percepcije roditeljskog ponašanja–procjena valjanosti. Suvremena psihologija. 10(2), 179-199.
19. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjenim stručnjacima i roditeljima. 18(7), 13-15.
20. McMahon C., Curtin., (2012). The social network of young people in Ireland with experience of long-term foster care: some lessons for policy and practice. Child & Family Social Work. 18(3), 253-263.
21. Lacey, A., Luff, D. (2009): Qualitative Data Analysis. The NIHR RDS for the East Midlands / Yorkshire & the Humber, [Internet] <raspoloživo na: https://www.rds-yh.nihr.ac.uk/wpcontent/uploads/2013/05/9_Qualitative_Data_Analysis_Revision_2009.pdf>, [pristupljeno 29.08. 2018.].
22. Lampert, S. (2017). Odnos korisnika i stručnjaka- Rizični ili zaštitni čimbenik za bjegove mladih iz odgojnih ustanova. Diplomski rad. Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

23. Lebedina- Manzoni M., Lotar M., Ricijaš N. (2008). Podložnost vršnjačkom pritisku kod adolescenata- izazovi definiranja i mjerenja. Ljetopis socijalnog rada. 15(3), 401-419.
24. Mejovšek, M. (1996). Odnosi u obitelji i druga obilježja obitelji nasilnih i nenasilnih delinkvenata. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 32(2), 1-12.
25. Meščić- Blažević (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. Pedagogijska istraživanja. 4 (2), 301-3018.
26. Mihić, J., Bašić, J. (2008). Preventivne strategije- eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. Ljetopis socijalnog rada. 15(3), 445-471.
27. Miroslavljević, A. (2015). Izvansudska nagodba- perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom. Doktorska disertacija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
28. Morewitz, S.J. (2016). Runaway and homeless youth. New research and clinical perspectives. Springer, Hayward, CA.
29. Nekić, M., Uzelac E., Jurkin M. (2016). Uloga samopoštovanja i vršnjačkog pritiska u objašnjenju usamljenosti adolescenata. Acta Iadertina. 13(1). 41-63.
30. Vlada republike Hrvatske (2015): Obiteljski zakon: Narodne novine, br. 103/2015.
31. Vlada republike Hrvatske (2015): Zakon u sudovima za mladež: Narodne novine, br. 83/2011, 143/2012, 148/ 2014, 56/2015.
32. Vlada republike Hrvatske (2015): Zakon o socijalnoj skrbi: Narodne novine, br. 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016, 16/2017.
33. Pergamit, M., Ernst, M. (2011). Running Away from Foster Care: Youths' Knowledge and Access of Services, [Internet] <raspoloživo na: <https://www.1800runaway.org/wp-content/uploads/2015/05/Part-C-Youth-in-Foster-Care.pdf> >, [pristupljeno 20.8. 2018.].
34. Pravobranitelj za djecu, (2017), Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2016. [Internet] <raspoloživo na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/cat_view/945-izvjea/946-izvjea-o-radu-pravobranitelja-za-djecu.html>, [pristupljeno 20.08 2018.].
35. Pravobranitelj za djecu, (2016), Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2015. [Internet] <raspoloživo na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/cat_view/945-izvjea/946-izvjea-o-radu-pravobranitelja-za-djecu.html>, [pristupljeno 25.08 2018.].

36. Pravobranitelj za djecu, (2015), Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2014. [Internet] <raspoloživo na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/cat_view/945-izvjea/946-izvjea-o-radu-pravobranitelja-za-djecu.html>, [pristupljeno 25.08 2018.].
37. Pravobranitelj za djecu, (2014), Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2013. [Internet] <raspoloživo na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/cat_view/945-izvjea/946-izvjea-o-radu-pravobranitelja-za-djecu.html>, [pristupljeno 25.08 2018.].
38. Pravobranitelj za djecu, (2013), Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2012. [Internet] <raspoloživo na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/cat_view/945-izvjea/946-izvjea-o-radu-pravobranitelja-za-djecu.html>, [pristupljeno 25.08 2018.].
39. Ratkajec Gašević, G., Maurović, I., Zalović, T. (2017). Bjegovi mladih iz odgojnih domova i domova za odgoj. Zbornik radova s interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa „Zaštita prava na zdravlje djece i mladih u alternativnoj skrbi“ (56-75), Popović, S., Zloković, J. (ur), 20. 11. 2015. Rijeka, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
40. Ratkajec Gašević, G., Jeđud, I. (2009). Razlike u procjeni razina rizika između dvije skupine korisnika institucionalnog tretmana, Kriminologija i socijalna integracija. 17 (2), 1-138.
41. Ricijaš, N., Lebedina- Manzoni (2013). Obilježja mladih s obzirom na podložnost vršnjačkom pritisku. Kriminologija i socijalna integracija. 21(1), 29-38.
42. Ricijaš, N., Krajcer, M., Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca-razlike s obzirom na spol. Odgojne znanosti. 12 (1), 45 – 63.
43. Mikšaj-Todorović, L., Ricijaš, N., Singer, M. (2006). Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata s obzirom na poremećenost odnosa u obitelji. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 13(2), 1035-1050.
44. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K., Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu; kvalitativna analiza izjava mladih. Ljetopis socijalnog rada. 14 (3), 553-578.
45. Sladović Franz, B., Mujkanović, Đ. (2003). Percepcija socijalne podrške djeci u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima. Ljetopis socijalnog rada. 10, 161-170.
46. Žganec N., (1995). Obitelj-socijalna mreža-socijalni rad. Časopis za opća društvena pitanja. 4(4-5), 503-515.

47. Žižak, A. (2010). Teorijske osnove intervencije- socijalno pedagoška perspektiva. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
48. Žižak, A. (2006). Normativne orijentacije adolescenata u riziku iskazane kroz samoprezentaciju. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 42(1), 39- 54.

Web izvori:

1. <http://centar-sirius.hr/-/suvremena-obitelj-i-odgoj-djece> [pristupljeno 25.08 2018.].

11. PRILOZI

Popis priloga:

Prilog 1. *Suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta*

Prilog 2. *Suglasnost Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike*

Prilog 3. *Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju*

Prilog 4. *Potvrda o tajnosti podataka*

Prilog 5. *Protokol za razgovor s mladom osobom*

Prilog 6. *Tablica tematske analize okvira*

Prilog 1. *Suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta*

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Etičko povjerenstvo
Klasa: 602-04/16-42/12
Ur.broj: 251-74/16-01/2
Zagreb, 18. 11. 2016.

Dr.sc.Ivana Maurović
ERF

Predmet: davanje mišljenja Etičkog povjerenstva o usklađenosti nacrtu istraživanja „Istraživanje bjegova mladih iz odgojnih ustanova i obiteljskih domova“ s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Zagrebu

Etičko povjerenstvo Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je pregledalo dokumentaciju priloženu uz Vaš zahtjev za davanjem mišljenja Etičkog povjerenstva o usklađenosti predloženog instrumentarija i provedbe znanstvenog istraživanja s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Zagrebu koje je odobrilo Sveučilište u Zagrebu 2015. godine.

Iz obrasca nacrtu projekta jasni su ciljevi i svrha te praktična vrijednost provedbe istraživanja. Istraživanje predviđa primjenu intervjua kao instrumenta prikupljanja podataka, a s obzirom da se isti namjerava snimati dobro je opisan slijed postupaka koji bi trebali osigurati dobrovoljni pristanak sudionika i njihov doživljaj zaštićene anonimnosti i tajnosti podataka.

Iako iz protokola intervjua ne predviđamo veću mogućnost rizika za sudionike navodi se kako predloženi instrumentarij može potaknuti unutarnja promišljanja sudionika te su razmotreni eventualni rizici, mogući stres kod ispitanika, te predloženi načini njihovih rješavanja. Predviđene su pismene suglasnosti institucija za sudjelovanje, opisan je način čuvanja tajnosti podataka, njihovog korištenja, te način informiranja sudionika o dobivenim rezultatima.

Sukladno navedenom, Etičko povjerenstvo zaključuje kako je predloženo istraživanje usklađeno s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Zagrebu i Poslovníkom o radu Etičkog povjerenstva ERF-a te izdaje pozitivno mišljenje za provođenje istraživanja.

Predsjednica Etičkog povjerenstva
Prof.dr.sc. Marija Lebedina Manzoni

Prilog 2. Suglasnost Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO ZA DEMOGRAFIJU,
OBITELJ, MLADE I SOCIJALNU POLITIKU

**Uprava za provedbu socijalne politike,
organizaciju i nadzor ustanova**

Klasa: 230-02/16-01/155
Urbroj: 519-04-1-2-1/2-16-3

Zagreb, 19. prosinca 2016.

CENTAR ZA NESTALU I ZLOSTAVLJANU DJECU
Tomislav Ramljak, voditelj
Dunavska 53, Osijek

Predmet: Istraživanje Centra za nestalu i zlostavljano djecu i Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta
- *odgovor, daje se*

Poštovani,

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku zaprimilo je Vaš dopis u kojem tražite suglasnost za provođenje istraživanja u nekoliko odgojnih ustanova, zatim uključivanje mladih iz odgojnih ustanova u pripremu Protokola postupanja u slučaju bjegova mladih te provedbu programa prevencije bjegova mladih u odgojnim ustanovama.

Kao što navodite u dopisu, Centar za nestalu i zlostavljano djecu u suradnji s Edukacijsko – rehabilitacijskim fakultetom provodi, u sklopu projekta 116000 Hotline for Missing Children, istraživanje s djecom i mladima koji imaju iskustvo bijega iz odgojnih ustanova/obiteljskih domova.

Nadalje, navodite da bi u istraživanje uključili Dom za odgoj djece Osijek, Dom za odgoj Rijeka, Odgojni dom Bedekovčina i Odgojni dom Ivanec te nadležne centre za socijalnu skrb Zagreb i Osijek. Nakon provedenog istraživanja mlade iz odgojnih ustanova uključili bi u izradu Protokola za prevenciju bjegova iz domova te s njima proveli kratki program prevencije bjegova.

Vezano uz provođenje predloženog istraživanja ovo Ministarstvo dalo Vam je svoju suglasnost u dopisu od 26. siječnja 2015. godine, KLASA: 230-02/15-01/5, URBROJ: 519-03-1-2/12-2, no upućujemo Vas na čl. 159. Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, broj 157/13, 152/14, 99/15 i 52/16), kojim je propisana uloga stručnog vijeća doma socijalne skrbi, a prema kojoj stručno vijeće, između ostalog, daje ravnatelju i upravnom vijeću doma mišljenja i prijedloge o stručnim pitanjima koji se odnose na djelatnost doma i drugim stručnim pitanjima vezanim uz rad doma. Sukladno navedenom svaki dom samostalno donosi odluku o prihvaćanju suradnje te načinu i vremenu provođenja iste.

U svezi s gore navedenim, molimo da nam se vezano uz uključivanje mladih iz odgojnih ustanova u pripremu Protokola postupanja u slučaju bjegova mladih te provedbu programa prevencije bjegova mladih u odgojnim ustanovama, obratite po završetku istraživanja, odnosno nakon što nas upoznate s rezultatima istraživanja.

S poštovanjem,

POMOĆNICA MINISTRICE
5 *dr. sc. Maja Vučinić Knežević*

Dostaviti:

1. Naslovu
2. Pismohrana – ovdje

Prilog 3. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

*Projekt 116000 Missing Children;
Istraživanje bjegova mladih
Odgojni domovi*

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Istraživački tim Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljano djecu provodi istraživanje s mladima smještenim u odgojne ustanove o iskustvima bjegova iz odgojnih ustanova. U razgovoru s djelatnicima Doma za odgoj ili Odgojnog doma saznali smo da si pristao/la razgovarati s nama. Hvala ti na tome, jer nam je tvoje mišljenje posebno važno. Prije nego što pristaneš, važno je da znaš o čemu se radi. Istraživanje se provodi s ciljem boljeg razumijevanja procesa, okolnosti i značenja ponašanja koje bi se mogli okarakterizirati kao bjegovi mladih iz odgojnih ustanova i to iz perspektive mladih. To je važno kako bismo mogli poboljšati načine rada s djecom.

Koja je moja uloga u istraživanju?

Ukoliko pristaneš sudjelovati, razgovarat ćeš s članicom istraživačkog tima o tvojim dosadašnjim iskustvima bjegova iz odgojne ustanove i tvojim promišljanjima o tome. Samo tako možemo razumjeti to ponašanje a time i vas mlade. Želimo saznati tvoja razmišljanja, pa te molimo za iskrene odgovore.

Moram li sudjelovati? Hoće li itko znati da sam sudjelovao/la?

Sudjelovanje u ovom istraživanju je potpuno dobrovoljno i sam/a možeš odlučiti želiš li to ili ne. Također, ako odlučiš sudjelovati, u svakom trenutku možeš odustati. Ukoliko odlučiš da ne želiš sudjelovati, to ni na koji način neće utjecati na mjeru u koju si uključen. Istraživanje je tajno i povjerljivo. To znači da tijekom intervjua ne trebaš reći svoje ime i prezime. Da bi se tvoje poruke kasnije mogle obraditi neophodno je da razgovor snimimo na diktafon. Nakon snimanja, razgovor će se doslovno prepisati te će se dati tebi na uvid ukoliko ćeš željeti neke dijelove izmijeniti ili nadopuniti. Sa sadržajem intervjua biti će upoznati isključivo članovi istraživačkog tima.

Sve rezultate istraživanja predstaviti ćemo grupno, kao poruke mladih koji su sudjelovali u istraživanju. Ograničenja tajnosti podataka u svakom razgovoru, pa tako i u ovom intervjuu odnose se na eventualno povrjeđivanje sebe i drugih. To znači ako tijekom intervjua saznamo da jesi na ozbiljan način ugrozio sebe i druge, naša je dužnost o tome obavijestiti stručnjake.

Zašto je moje sudjelovanje važno?

Zanima nas upravo tvoje mišljenje, ono što sam misliš i osjećaš. Razgovarat ćemo o tebi, dosadašnjim bjegovima ili udaljavanjima iz odgojne ustanove te o iskustvu tijekom bjegova. Svojim sudjelovanjem pomažeš u istraživanju, ali vjerujemo da će te neka pitanja potaknuti da i sam o nekim temama koje su važne za život svake osobe i obitelji, više razmišljaš. Tako pomažeš i sebi i drugima. Predviđeno je da razgovor traje do sat vremena.

Zahvaljujemo unaprijed na pristanku i tvojem vremenu koje si odvojio/la za sudjelovanje u istraživanju.

Datum suglasnosti: _____

Pristajem biti sudionik/sudionica istraživanja pod uvjetima navedenima u ovoj suglasnosti.

Potpis: _____

Prilog 4. *Potvrda o tajnosti podataka*

116 000

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet
za odgojne
i obrazovne znanosti

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

*prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin, voditeljica projekta za ERF
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus
Borongajska cesta 83f
10 000 Zagreb*

SUDIONIK ISTRAŽIVANJA

POTVRDA O TAJNOSTI PODATAKA

Dragi sudioniče istraživanja,

Zahvaljujem ti na doprinosu ovom istraživanju koji nam je uistinu važan!

Ovom potvrdom ti jamčim da će podaci biti posve tajni i povjerljivi tj. podatke iz tvog upitnika neće vidjeti nitko osim članova istraživačkog tima. Nakon sudjelovanja u intervjuu, članice našeg tima će prepisati intervju, koji ćeš dobiti na uvid, obraditi zajedno s podacima ostalih sudionika.

Rezultati koje dobijemo bit će predstavljeni isključivo skupno tj. na način da nitko ne može prepoznati pojedinačne odgovore – tvoje ili drugih sudionika.

Sve ovdje navedeno jamčim ti svojim potpisom,

prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin, voditeljica projekta

Co-funded by the Justice and
Consumers Programme of the
European Union

Prilog 5. Protokol za razgovor s mladom osobom

PROTOKOL ZA RAZGOVOR S MLADOM OSOBOM U ISTRAŽIVANJU BJEGOVI MLADIH IZ ODGOJNIH USTANOVA/OBITELJSKIH DOMOVA – 116000 HOTLINE FOR MISSING CHILDREN

Uvodno (prije početka intervjuja):

Dobar dan, ja sam ----- . Hvala ti što si pristao sudjelovati u ovom razgovoru. Kao što već znaš, tim s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu provodi istraživanje o bjegovima mladih. Svrha istraživanja je stjecanje razumijevanja u procese, okolnosti i značenje ponašanja koje bi se mogli opisati kao udaljavanja ili kao bjegovi mladih iz odgojnih ustanova. Stjecanje uvida u perspektivu mladih je primarna svrha ovog istraživanja. Drugim riječima, jako nam je važno čuti iskustva i promišljanja mladih o ovoj temi.

Osim s tobom, razgovarat ćemo još s 14 mladih iz odgojnih ustanova s iskustvom bijega, kao i s 15 mladih koji imaju iskustvo bijega iz vlastitog obiteljskog doma. Zato je važno napomenuti kako će se rezultati sagledavati zajedno i nigdje neće biti navedeni tvoji podatci, niti ikakve informacije koje bi mogle otkriti tvoj identitet. U tom smislu istraživanje je potpuno povjerljivo i uvid u materijale imat će samo članovi tima.

Ukoliko na neko pitanje ne želiš odgovoriti, molim te da mi to kažeš pa ćemo prijeći na drugo pitanje. Također, važno je da znaš kako u svakom trenutku možete odustati od sudjelovanja. Znači, tvoje sudjelovanje je potpuno dobrovoljno.

Predviđeno je da razgovor traje do sat vremena. Razgovarat ćemo o tebi, dosadašnjim bjegovima ili udaljavanjima iz odgojne ustanove te o iskustvu tijekom bjegova. Da bi se tvoje poruke kasnije mogle obraditi neophodno je da razgovor snimimo na diktafon. Nakon snimanja, razgovor bi se doslovno prepisao te bi se dao tebi na uvid ukoliko želiš neke dijelove izmijeniti ili nadopuniti.

Prije nego što počnemo željela bih čuti razumiješ li uvjete razgovora koje sam opisala? Ukoliko je potrebno, mogu ponoviti i pojasniti neke informacije. Ako da - koje? Rado ću odgovoriti na svako tvoje pitanje ili ponovo pojasniti nešto što nije potpuno jasno.

Po završetku razgovora napisati će se prijepis i biti će dostavljen

Ako su ti jasni razumljivi uvjeti razgovora pristaješ li na razgovor pod tim uvjetima?

TIJEK RAZGOVORA

UVODNA PITANJA

1. Molim te, možeš li mi se predstaviti, reći nešto o sebi, čime se baviš, kako provodiš dane.....
2. Možeš li mi u kratkim crtama opisati kako je do sada tekao tvoj život – gdje si sve živio, gdje si se školovao, jesi li završio školovanje, radiš li
3. Kako i kada si došao u dom? Jeli ovo prvi dom u kojem boraviš ili si ranije još negdje boravio? Gdje? Koliko dugo? (*dobiti uvid u tijek mjera i smještaj*)
4. Kako ti je u domu? Kako se osjećaš? Kako se slažeš s ostalim mladima? Kako se slažeš s odgajateljima? Imaš li kakvih obveza? Kako se zabavljaš?

KLJUČNA PITANJA

5. Ovo je intervju zbog iskustva u bjegovima. **Možeš li mi ispričati o svojim bjegovima?** (*otvoreno pitanje – vidjeti kako će krenuti*)
6. Što je po tebi bijeg?
7. Možeš li se sjetiti **prvog** bijega? Kada se on dogodio? (*vremenski*) Možeš li se sjetiti što više detalja prije, tijekom i nakon bijega? Koje su te okolnosti nagnale da otiđeš iz doma? O čemu si razmišljao? Kako si se osjećao? Što si radio? Kako si proveo vrijeme? Koliko je to izbjivanje iz doma trajalo? Kako si se snašao za jelo, odjeću, spavanje? Koje osobe su za tebe bile od posebnog značaja tijekom tog bijega? Jesi li razmišljao što će se dogoditi ako te nađu ili kada se vratiš? Jesi li razmišljao o posljedicama? Jesi li se u ikojem trenutku osjećao u opasnosti ili ugroženo? Kako si se vratio? Kada si se vratio koje su posljedice nastupile? S kim si od odgajatelja i/ili mladih razgovarao nakon tog bijega? Je li neka osoba bila od posebnog značaja nakon povratka u dom?
8. Jesi li nakon toga ponovno bježao? Koliko puta?
9. Možeš li izdvojiti **najzanimljiviji** bijeg? Po čemu je on najzanimljiviji? Kada se on dogodio? (*vremenski*) Možeš li se sjetiti što više detalja prije, tijekom i nakon bijega? Koje su te okolnosti nagnale da tada otiđeš iz doma? O čemu si razmišljao? Kako si se osjećao? Što si radio? Kako si proveo vrijeme? Koliko je to izbjivanje iz doma trajalo? Kako si se snašao za jelo, odjeću, spavanje? Koje osobe su za tebe bile od posebnog značaja tijekom tog bijega? Jesi li razmišljao o posljedicama? Jesi li bio u opasnosti ili se osjećao ugroženo? Kako si se vratio? Kada si se vratio koje su posljedice nastupile? S kim si od odgajatelja i/ili mladih razgovarao nakon tog bijega? Je li neka osoba bila od posebnog značaja nakon povratka u dom?
10. Možeš li se sjetiti **posljednjeg** bijega? Kada se on dogodio? (*vremenski*) Možeš li se sjetiti što više detalja prije, tijekom i nakon bijega? Koje su te okolnosti nagnale da tada otiđeš iz doma? O čemu si razmišljao? Kako si se osjećao? Što si radio? Kako si proveo vrijeme? Koliko je to izbjivanje iz doma trajalo? Kako si se snašao za jelo, odjeću, spavanje? Koje osobe su za tebe bile od posebnog značaja tijekom tog bijega? Jesi li razmišljao o posljedicama? Jesi li bio u opasnosti ili se osjećao ugroženo? Kako si se vratio? Kada si se vratio koje su posljedice nastupile? S kim si od odgajatelja i/ili mladih razgovarao nakon tog bijega? Je li neka osoba bila od posebnog značaja nakon povratka u dom?
11. Na temelju svega što si rekao, što misliš, što je to što te potiče da bježiš iz ustanove?

12. Na temelju svega što si rekao, što misliš, što bi te spriječilo u bijegu?
13. Po tebi, koje su negativne a koje pozitivne posljedice bijega? Što je bilo pozitivno u tom cijelom iskustvu? Što je bilo negativno?
14. Jesi li ostvario što si želio tijekom ili nakon bijega?
15. Jesi li tijekom bijega ikada napravio nešto za sebe i druge što je bilo rizično?
16. Istraživanja ukazuju da mladi za vrijeme bijega učestalo konzumiraju alkohol i sredstva ovisnosti? Jesi li ti imao takvo iskustvo?
17. Istraživanja isto ukazuju kako se mladi za vrijeme bijega upuštaju u seksualno rizična ponašanja? Jesi li ti imao takvo iskustvo?
18. Jesu li što naučio iz tog cjelokupnog iskustva?
19. Kako bi opisao/la svoj odnos s odraslima u domu? Možeš li mi predstaviti dinamiku tih odnosa? S kim se dobro slažeš? S kim si najbližiji? S kime najčešće komuniciraš? O čemu? S kim se dogovaraš? S kim razgovaraš kad imaš neki problem? S kim radiš svoj osobni plan promjene ponašanja?
20. Od svih odraslih osoba/ stručnjaka koje si upoznao u Domu/Domovima, koja je osoba za tebe bila najznačajnija? Zbog čega? Kakva je obilježja ona imala? Kako ste uspostavili tako kvalitetan odnos?
21. Kada imaš poteškoća s nekom odraslom osobom uspostaviti odnos s kojim bi bio zadovoljan, čemu bi to pripisao/la?
22. Jesi li ikad razgovarao/la s nekom odraslom osobom u domu o bijegu? Ako da, o čemu ste pričali? Kako si doživio te poruke? Kako je taj razgovor djelovao na tvoje ponašanje?
23. Jesi li nakon posljednjeg bijega razgovarao/la s nekom odraslom osobom? Ako da, kakvo ti je bilo to iskustvo? Što si iz tog razgovora naučio?
24. Što bi ti pomoglo da više ne bježiš? (*A ako tvrde da više ne bježe*) Što ti je pomoglo da doneseš takvu odluku? Kako si došao do takve odluke?

ZAVRŠNA PITANJA

25. Što bi preporučio mladima koji planiraju pobjeći?
26. Misliš li da je mladima koji bježe potrebna stručna pomoć?
27. Što i tko im može pomoći?
28. Zamisli uvjete u kojima sigurno ne bi bježao? Kakve bi to okolnosti bile?
29. Ima li još nešto što bi na kraju ovog razgovora nadodao.

Zahvaljujemo ti na sudjelovanju.

Prilog 6. Tablica tematske analize okvira
Tema: Socijalna mreža korisnika za vrijeme bijega

Kategorija	Kod	Citati	Komentari
Kontaktiranje i provođenje vremena s članovima obitelji	<i>Obitelj i prijatelji podržavaju odlazak iz ustanove</i>	<p>„Ja sam se javila tati i tati mi je reko da ja mogu bit kod njega kolko god ja hoću.“(11)</p> <p>„Jesi vidjela onda tatu? 10: Da. I: Gdje? U Vinkovcima ili? 10: Da. I: A tata ti je bio u Vinkovcima ili? 10: Živi u Tovarniku, ali je bio u Vinkovcima kod prijatelja. I: Mhm, dobro. I koliko si onda bila u Vinkovcima? 10: Tri dana. I: Jesi to bila kod dečka ili kod tate? 10: Kod tate. Bila sam jedan dan kod dečka i dva dana kod tate.“ (10)</p>	<p>Korisnici često imaju potrebu javiti se i obavijestiti svoje roditelje o bijegu; roditelji ih podržavaju</p> <p>Članovi obitelji kao podrška i potpora za vrijeme bijega</p>
	<i>Osobe iz prirodnog okruženja im zadovoljavaju egzistencijalne potrebe za vrijeme bijega</i>	<p>„Trebalo, da, nazvala sam mamu – mama, treba mi to, to i to, onda je ona rekla 'dobro', kao 'reći ću sestri da ti donese di hoćeš da se nađeš s njom', ja bi' joj rekla. A i taj frend je radio i on pozna moju mamu i zna sve o nama, znači baš sve-sve-sve, i oduvijek mi je želio pomoć, ali kako; ali nikad nije znao kako. I onda je rek'o kao da ako mi bilo kad šta treba, da mu samo kažem. Tak' da je on meni uvijek pomag'o, sve što god mi je trebalo, sve sam dobila i sve sam imala.“(14)</p>	<p>Korištenje resursa iz šire obitelji/ranijih poznanstava za vrijeme bijega</p> <p>Mladi imaju koga nazvati da im pomognu, s kojima se osjećaju povezano</p>

	<p><i>Javljanje osobama -u koje imaju povjerenja</i></p>	<p><i>„Bili smo u Vinkovcima. Kod dva, kod njezinog dečka i mog prijatelja. I: Aha. Znači vas dvije ste išle kod njih dvojice. 15: Oni su nam davali hranu...kupovali.“ (15)</i></p> <p><i>„...mam prijatelje po Zagrebu pa sam nazv'o prijatelja sto kuna i dobio sam, kupio sam njemu kartu..“ (12)</i></p> <p><i>„Al' nikad nitko nije rek'o di sam. I: Znači, tvoji prijatelji, zapravo, mislim, u njih imaš povjerenja što se tiče takvih stvari – bjegova. Je l' oni razumiju zašto ti bježiš? 14: Da.“ (14)</i></p> <p><i>„A bili smo kod, to je bilo taman ljetu, i bili smo kod dvojice prijatelja na tavanu. I: Mhm, oni su živjeli s roditeljima, prijatelji? 11: Da. I: Jesu roditelji znali da ste vi na tavanu? 11: Ne. I: Aha, oni su vas sakrivali? 11: Da.“ (11)</i></p>	<p>Biranje osoba kod kojih će boraviti za vrijeme bijega na temelju procjene hoće li ga prijaviti ili ne</p> <p>Osobe kod kojih bježe su im jako važne</p>
	<p><i>Nada da će se osobe promijeniti iz primarnog okruženja</i></p>	<p><i>„...doš'o sam tam', bio sam s ocem, ali sam se pokajao odmah prvi dan jer sam doš'o u, ono, kuršlus di 4 čovjeka od 40 godina piju i puše, ne znam, sintetiku.“ (12)</i></p> <p><i>„I onda je mama i to saznala pa je mama ponovno zvala dom i mama mi je obećala da me ovaj put neće htjet vodit na psihijatriju.“</i></p>	<p>Jave se roditeljima u nadi da će se situacija kod kuće promijeniti- nekada a se razočaraju, nekada se iznenade</p>

		<p><i>Pa sam se vratila i onda su mi morali dat dopust jer nema šanse da bi se ja vratila.“(11)</i></p>	
<p><i>Bijeg kako bi se vodio normalan društveni život</i></p>	<p><i>Uobičajene aktivnosti druženje s prijateljima</i></p>	<p><i>„Ja sam bježala većinom zbog društva. Oni „'ajde idemo, idemo“ – 'ajde. Zaš' ne bi' išla i ja; kad idete svi, idem i ja i tak' je to sve i započelo.“(14)</i></p> <p><i>„Zato što smo svi bili onak tako složni. Baš se onak vidlo kako smo, svi zajedno smo sve radili i bilo nam je tako lijepo, tako smo se zezali. Mogli smo onak šetat po vani i zezat se, nismo morali pazit da ne bi zakasnili 5 minuta.“(11)</i></p> <p><i>„Dobro. A koje osobe su za tebe tad bile od velikog značaja, ti prijatelji s kojima si izašla? 5: Da I: Znači to je zapravo bio glavni motiv, da budeš, da se zabaviš s njima? 5: Da.“ (5)</i></p>	<p><i>Želja za slobodom, provođenjem vremena izvan doma, želja za ostajanjem vani do kasnih sati kao i ostatak njihova društva</i></p> <p><i>Navode prijatelje, zabavu, opuštanje kao motive za bjegove</i></p>
	<p><i>Sudjelovanje u socijalnim događajima</i></p>	<p><i>„Pa slavili smo, um, frendov rođendan i onda smo otišli na taj after i ja sam se oko 4 vratila I: A ti si zapravo otišla s namjerom da se zabaviš, znači to je bio glavni razlog? 5: Da.“ (5)</i></p> <p><i>„Bio mi je rođendan i htjela sam bit' doma s mamom..bio jesestri rođendan i ja k'o ja, morala sam ić' doma čestitat joj. Ja sam došla doma i bila sam doma par dana i onda su - slučajno policija došla i zatekla me.“(14)</i></p>	<p><i>Bitne događaje proslavljaju sa svojim društvom izvan ustanove</i></p> <p><i>Želja da se sudjeluje u socijalnim događanjima su povod za bijeg</i></p>

	<i>Nedostajanje partnera za održavanje ljubavne veze</i>	<p>„Bila sam zaljubljena previše i nisam mogla baš bez te osobe i nisam se ni viđala s njim, ni družila, ništa.“ (14)</p> <p>„Ona(djevojka) meni napisala preko Fejsa da želi da dođemo, ovo ono, i ja sam tu odmah se za to uhvatio, 'oću, 'oću i tak je i bilo.“ (12)</p> <p>„ Išao si kući. I: Da. I: Pa..Htio sam tu večer izać sa prijateljima i sa curom i izašao sam.“ (1)</p>	<i>Korisnicima nedostaju ljubavni partneri koji se nalaze izvan ustanove pa zbog njih i bježe</i>
<i>Bijeg iz ustanove je društveni događaj</i>	<i>Bježe s nekim iz ustanove</i>	<p>„Kažes, kažeš, mi. Jel to...? 9: Mi. Ja i kolega. I: Ti si, znači nisi pobjegao sam, neg si još, s još jednim? 9: Nisam sam, nego još jedan kolega, da.“ (9)</p> <p>„Aha, išli ste s dečkima iz doma. 15: Da. I: Sa svojim dečkima? 15: Ne. I: Nego? 15: To su nam samo prijatelji.“ (15)</p> <p>„11:Ona je isto imala tog dečka i njih dvojica su bili prijatelji i onda smo mi pobjegle kod njih. I: Obadvije ste bile kod, jeste svi 4 bili u istom prostoru ili? 11: Da, taj jedan dečko je imo, a nije baš kuća, al je onak ko kućica.“ (11)</p>	<p>Bijeg s osobama iz doma</p> <p>Korisnica bježi s nekim iz ustanove</p>
	<i>Važno im je s kim bježe</i>	<p>„Moja cura je prva pobjegla odavdje..Ona je prva pobjegla, i ja za njom, a dogovorili smo se.. Da, ona je htjela da ja i ona, mislim, mi</p>	<i>Zbog osoba koje im znače, korisnici se odlučuju na bijeg</i>

		<p><i>smo to zajedno htjeli da cijelu noć budemo zajedno..“(9)</i></p> <p><i>„A koje osobe su za tebe tad bile od velikog značaja, ti prijatelji s kojima si izašla? 5: Da.“ (5)</i></p>	
<p>Korisnici se u društvu izlažu opasnostima za vrijeme bijega</p>	<p><i>Konsumacija opijata</i></p>	<p><i>„...jednom smo jedno do 5, onako već sam bila umorna i bila sam napušena i pijana..“(13)</i></p> <p><i>„I: Koliko ste onda dugo bili u bijegu? 10: šest sati. Samo smo išli pit.“ (10)</i></p> <p><i>„Dobro. Što si radio? I: Napio sam se.“(11)</i></p>	<p>Korištenje opijata i alkoholnih pića kao izvor zabave i opuštanja s društvom</p>
	<p><i>Sudjelovanje u kaznenim radnjama</i></p>	<p><i>„Dečki su ukrali auto, dobro ajd ja sam ušla u auto i to smo išli do nekog.“(11)</i></p> <p><i>„...a šta ste htjeli uzeti? 13: Novce, cigare. Cigare, novce, šta ja znam, sve smo uzimali, ono. Što bi se moglo prodat' samo da.. i sve to zbog droge i stvarno se ne isplati..“(13)</i></p>	<p>Za vrijeme bjezova, ponekad se nalaze u rizičnim situacijama (sukobima, konfliktima, tučnjavama) koje mogu biti potencijalno opasne po njih, po njihovo zdravlje</p>
	<p><i>Korisnici sudjeluju u tučnjavama</i></p>	<p><i>„...neki likovi su se tukli i ja i frendica i još jedna likica se tukla i onda mi smo išli tu frendicu odvajati' od lika jer se ona isto potukla i onda sam ja pokupila šaku u glavu i onesvijestila sam se I: Stvarno? 5: Da.“ (5)</i></p> <p><i>„Jesi ti osjećala se tada u opasnosti? 10: mislila sam da ću i ja dobit batina, da.</i></p>	